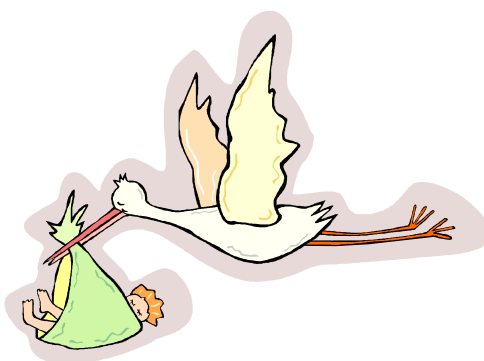

Fra barnehjem til adoptivhjem

- sosialisering, tilknytning og identitet hos
utenlandsadopterte

Masteravhandling i Pedagogikk

Av

Elise Dahlslett

*Det samfunnsvitenskapelige fakultet
Universitetet i Tromsø
Vår 2006*

Forord

Endelig er jeg i mål! Etter en hektisk periode med mye tid tilbrakt på lesesalen, ser jeg meg nå fornøyd med resultatet. Denne avhandlingen har i de siste månedene tatt så mye tid, at min eldste sønn sier, " Vi bor i Doktordalen, men ho mamma bor på universitetet!"

Jeg vil benytte anledningen til å takke alle de snille sjelene på lesesalen som har støttet og hjulpet meg i opp og nedturer. Takk til dere! En spesiell takk går til Marte som hjalp meg med strukturen på oppgaven. Takk for at du ofret en hel kveld under en hektisk innspurt med din egen master. En stor takk går også til Birgitte og Judit som har hjulpet meg til å finne de rette ordene når jeg har stått fast. Takk for at dere har tatt dere tid til meg, selv om dere har hatt egne hovedfag som skal leveres. Tusen takk til Yvonne og Solveig som har tatt seg bryet med å lese oppgaven min.

Takk til veilederen min Edmund Edwardsen som har lest igjennom utallige versjoner av avhandlingen!

Til sist men ikke minst vil jeg takke min kjære mann, Ole Jørgen, som har støttet meg både økonomisk og emosjonelt. Uten deg som holder hjulene i gang hjemme, hadde dette ikke gått! En spesiell takk til mine to skatter, Brede og Elias, som har holdt ut med en mamma som har vært mye borte. Og Brede; "no flytte ho mamma ut av universitetet og inn til dåkker i Doktordalen!"

INNHold

1 INNLEDNING	5
HVORFOR EN OPPGAVE OM ADOPSJON?	5
PROBLEMSTILLING	8
AVGRENSING AV PROBLEMSTILLINGEN	8
AVHANDLINGENS STRUKTUR	9
2 TREKK VED UTENLANDSADOPSJONENS HISTORIE	11
Tabell 1: Adopsjoner 1966-2004	12
Tabell 2: Adopsjoner fra Kina, Sør-Korea og Colombia	14
Tabell 3: Adopsjoner 2004	15
Tabell 4: Utenlandsadopsjoner, etter kjønn, tid og variabel	16
3 METODE	17
FORARBEID	18
TILGANG TIL FELTET	19
ETISKE INNVENDINGER	20
FORTOLKNING AV DATA	22
4 TEORI OG EMPIRI	24
SOSIALISERING	25
Mead	25
Frønes	27
TILKNYTNING	27
Erikson	27
Ziehe og Stubenrauch	29
IDENTITET	30
De "Norske"	30
De "dobbeltnniske"	31
De " kosmopolittiske"	32
OBSERVASJONER	33
Disse forhold ønsket jeg å få et overblikk over	34
Fysiske observasjoner på barnehjemmet	38
Hvilken omsorg fikk de?	39

5 ANALYSE.....	43
<i>Figur 1:Utenlandsadoptertes sosialiseringsprosess</i>	44
DEL 1: TILKNYTNING	45
<i>Hva med familiesosialiseringen?</i>	45
<i>Først må barna gjennomgå en regresjonsperiode</i>	51
DEL 2: SOSIALISERING.....	56
<i>Tilpasning til nye sosiale arena</i>	56
<i>Språkregler og spilleregler</i>	58
<i>Viktigheten av jevnalderssosialisering</i>	60
DEL 3: IDENTITET	65
<i>Søken etter "achieved identity"</i>	65
<i>Identitetsarbeid</i>	69
<i>Sosialisering og Brottøits identitetstyper</i>	73
6 TIL ETTERTANKE.....	75
<i>Studier på hvordan det går med de utenlandsadopterte</i>	75
7 AVSLUTTENDE KOMMENTAR	78
LITTERATURLISTE	80

1

Innledning

Hvorfor en oppgave om adopsjon?

Da jeg opplevde å bli mor for første gang for nesten fire år siden, ble jeg veldig fascinert over at man kan bli så oppslukt av sitt eget barn. Symbioseforholdet man som oftest får til sitt barn både under svangerskap og etter at det er født, er et ganske unikt. Jeg har som mor latt meg imponere over at følelsene man har for sitt eget barn er så altoppslukende. I takt med min morsrolle til to små gutter, er jeg blitt veldig opptatt av familieliv, og hva det å få barn betyr for kommende foreldre. Siden jeg allerede da jeg fikk min første sønn så smått hadde begynt å forberede meg på masteravhandlingen min, tenke jeg å se nærmere på et tema som var av relevans til det å få barn. I den forbindelse fikk jeg assosiasjoner til de familiene som var i en slik uheldig situasjon at de av ulike grunner ikke kan få barn, men så inderlig ønsker seg det.

Under et utenlandsopphold i Brasil i 1996-1997, jobbet jeg med fattige barn. Der møtte jeg mange barn som ikke hadde det godt. Mange av de barna jeg ble kjent med da jeg jobbet der, var gatebarn. Det de ønsket seg mest av alt, var en mamma og en pappa som elsket dem ubetinget. Noen av de barna fra tiden i Brasil, levde delvis hos foreldrene sine, og delvis på gata. Disse barna var nok til og med verre stilt enn de barna som vokste opp på barnehjem i Brasil, da de ikke hadde noen beskyttelse mot all fattigdom og farlige omgivelser de levde i til daglig. De kunne heller ikke adopteres bort fordi de juridisk sett hadde foreldre. Samtidig vokste disse barna opp i

kontekster der hverdagen var preget av rusmisbruk, vold, sult og ustabile familierelasjoner. Mange av disse barna ble sendt ut på gata for å tigge penger slik at de kunne finansiere foreldrenes alkohol og rusmisbruk.

Da jeg selv ble mor, våknet minnene om disse barna på nytt. Denne gangen tenkte jeg på dem på en ny måte. Under mitt opphold i Brasil, var jeg bare 19 år, og morsrollen var helt fjern for meg. Jeg så på meg selv som en person som kanskje kunne tilføre disse barna noe positivt i hverdagen, men jeg så ikke på meg selv som en morserstatning. Jeg anså at det viktigste for disse ungene var at de fikk dekket de primære behov som mat og klær, men jeg skjønnte aldri at det å ha tilhørighet til en familie som er glad i dem, egentlig var det aller viktigste for dem. I min egen morsrolle, forsto jeg plutselig hvor mye disse barna egentlig led. De var underernært på kjærlighet og omsorg. Barna måtte klare seg selv i en tøff verden preget av vold og kriminalitet.

Via disse erfaringene er jeg etter hvert blitt veldig opptatt av adopsjon. Det er mange barn som ikke har et godt hjem. Samtidig er det mange ufrivillige barnløse som ikke får sjansen til å oppleve foreldrerollen¹, og de følelsene man får til det lille barnet man er forelder til.

Samtidig er det nok ikke så enkelt å bare adoptere et barn med fremmed bakgrunn. Det er mange problemer som skal løses når man velger å adoptere et barn fra et annet land. Først og fremst er det en lang vei å gå for å få godkjenning til å adoptere. Når man da er godkjent som adoptivforeldre, må man påregne at et "adoptivsvangerskap" er mye lengre og betydelig annerledes enn et vanlig svangerskap. Gjennomsnittlig ventetid for å få adoptere et barn, er 2 år. Dvs. at de lange 9 måneder med

---

¹ Ca 10-15% av alle ekteskap i Skandinavia har infertilitetsproblemer. Anslagsvis ligger 30 % av årsaken til infertilitet hos mannen, 50 % av årsaken hos kvinnen og i 20 % av tilfellene hos begge (Sætersdal og Dalen 1999).

ventetid som man ved vanlig svangerskap opplever, blir mer enn fordoblet.

Når man har adoptert et barn, dukker det i ettertid opp mange spørsmål rundt barnet, som familier med biologiske barn ikke opplever. Omgivelsene kommer ofte med kommentarer og meninger om barnet. Dette kan gå på hudfarge, at det ikke ligner foreldrene etc. Etter hvert begynner også barnet selv å undre seg over hvorfor han/hun utseendemessig er så ulik foreldrene. Foreldrene får mange utfordringer med å oppdra et adoptert barn. De skal ikke bare ta hensyn til barnet ve og vel, men de må også være seg bevisst på at dette barnet kanskje har fått en ekstra hard start på livet, og derfor trenger en tettere oppfølging enn barn som ikke er adoptert.

På min vei fram til en problemstilling har jeg tatt for meg mye teori. Det meste som er skrevet om adopsjon, tar for seg problemområder knyttet til forhold ved utenlandsadopsjon. I tillegg til ervervelse av teoretisk kunnskap om adopsjonsfeltet, har jeg gjort et observasjonsstudie ved et barnehjem i Rio de Janeiro. Dette gjorde jeg for å få et innblikk i barnehjemsforhold i Brasil. Feltarbeidet gir kun en pekepinn på hvilke forutsetninger adoptivbarn kan ha når han/hun blir adoptert. Allikevel ga Brasil oppholdet for 9 år siden, og feltarbeidet våren 2005 inspirasjon til det som tilslutt ble min problemstilling.

Problemstilling

*Kontekstbytte fra barnehjem til adoptivhjem ved utenlandsadopsjon.
Hvilke utfordringer medfører dette for barnet?*

Jeg velger å besvare problemstillingen i lys av disse spørsmål.

1. Hvordan er oppvekstforholdene på barnehjem i Brasil?
2. Hvilke utfordringer kan barnehjemsbakgrunn hos utenlandsadopterte representere i den senere interaksjonen med adopsjonsfamilien og nye sosialiseringarenaer?
3. Hvordan kan utenlandsadopterte barns spesielle oppvekst forstås i lys av identitets- og sosialiseringsteori?

Avgrensning av problemstillingen

Temaet adopsjon er et omfattende felt. Jeg vil ikke kunne belyse alle utfordringene som møter barnet ved kontekstbytte fra barnehjem til adoptivhjem, men jeg kan peke på noen utfordringsområder. I avhandlingen blir momenter som sosialisering, tilknytning og identitetsutvikling sett i lys av barnets bakgrunn fra barnehjemsoppholdet.

Empiribidraget til avhandlingen baserer seg på et observasjonsstudie ved et barnehjem i Brasil. Jeg skal ikke på bakgrunn av mine observasjoner, gjøre meg opp bastante meninger om hvilke utfordringer som ligger i

identitetsutvikling, tilknytning og sosialisering hos utenlandsadopterte. På bakgrunn av min empiri, gir avhandlingen kun et bidrag til kunnskap om hvordan utenlandsadopterte bringer med seg erfaringer fra barnehjemsoppholdet inn i sin nye tilværelse.

I denne avhandling, vil jeg benytte begrepene utenlandsadoptert og adoptert om hverandre. Begrepet adoptert betyr i denne sammenheng, barn adoptert fra utlandet. Benyttelsen av begge begrepene begrunnes i at det gir bedre nyanser i språket.

Jeg har kun fokusert på de utenlandsadopterte som har barnehjemsbakgrunn. Jeg har ikke tatt høyde for de barna som har bodd hos fosterfamilie før de ble bortadoptert til utlandet. Dette fordi jeg ikke har noen forutsetning for å ha en formening om disse barnas bakgrunn før de blir adoptert.

Avhandlingens struktur

I kapittel 2 har jeg gjort rede for trekk ved utenlandsadopsjonen i Norge i et historisk perspektiv. Jeg har også analysert kvantitativ data om utenlandsadopsjon i Norge. I dette kapittelet gjør også rede for de største adopsjonslandene, tall på antall barn som ble adoptert til Norge de siste årene, samt adopsjonsalder på barna.

I kapittel 3 METODE, har jeg gjort rede for mitt forarbeid og utførelse av feltarbeid i Brasil, samt hvilke metodiske overveielser jeg har gjort. Jeg har også med dette kapittelet vist hva jeg så etter på feltarbeid, og hvordan jeg utførte observasjonsstudiet.

I kapittel 4 TEORI, har jeg gjort rede for hvilke teoretiske og empiriske overveielser som ligger til grunn for min analyse. På den empiriske delen av kapitlet, gjør jeg greie for mitt empiriske grunnlag fra barnehjemmet.

Kapittel 5 ANALYSE, er tredelt. Første del er en analyse av tilknytningsutfordringer som kan oppstå mellom barn og familie. Andre del tar for seg utfordringer ved sosialisering hos utenlandsadopterte etter adopsjon. Tredje del av analysen tar for seg utfordringer ved det å skape en identitet basert på en bakgrunn som utenlandsadoptert.

I kapittel 6 går jeg inn på ulik forskning på hvordan det går med utenlandsadopterte, samt hvordan vi kan se på dette i lys av utfordringer ved å være utenlandsadoptert.

I siste kapittel gjør jeg noen oppnøstinger av problemstilling, teori og analyse.

2

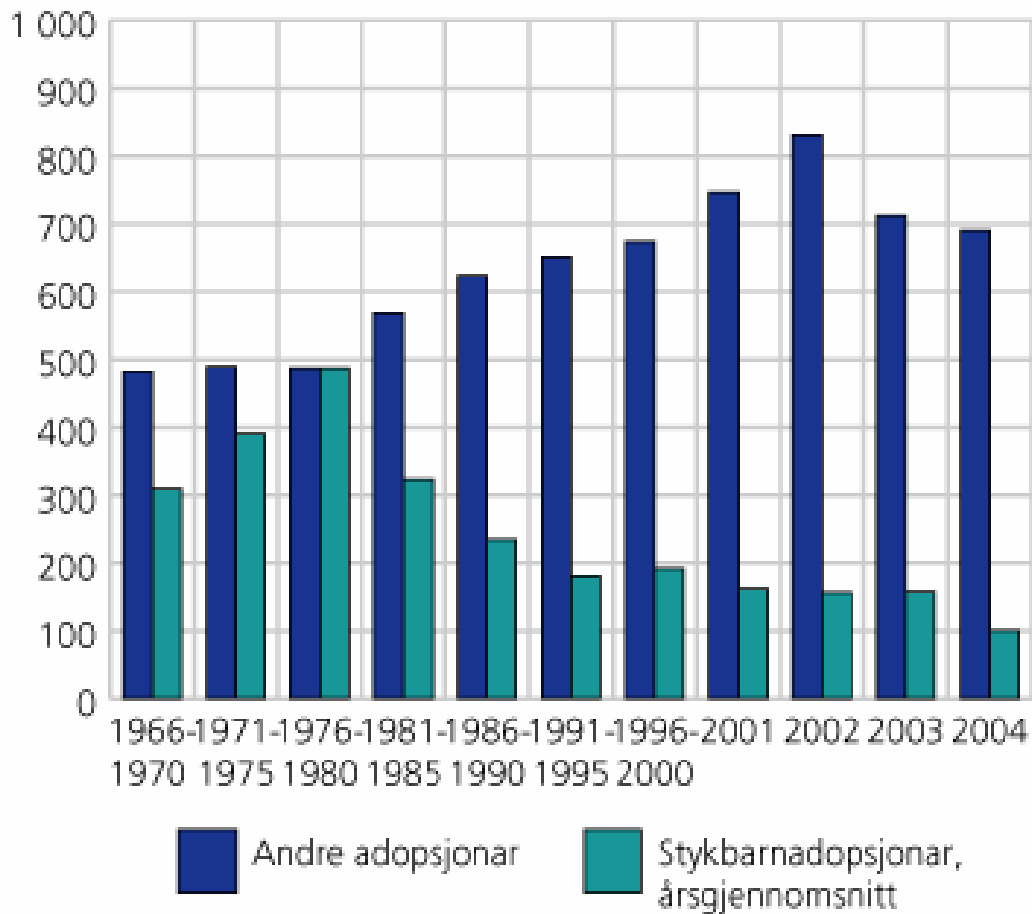
Trekk ved utenlandsadopsjonens historie

Før 1970 var det ikke så vanlig å adoptere barn fra utlandet (Sætersdal og Dalen, 1999). Adopsjon var noe som foregikk innen landets grenser. Barnløse par i det gamle bondesamfunnet, hadde som oftest muligheten til å ta til seg andres barn på legd. I bondesamfunnet var barna med for å hjelpe til på gården. Der var de en nødvendig arbeidskraft i gårdsdriften. Som oftest hadde allikevel ikke legd-barn samme kår som eventuelt egne fødte barn.

De som begynte å adoptere barn fra utlandet da det ble åpnet for utenlandsadopsjon på 70-tallet, var som oftest infertile par med ønske om barn (Sætersdal og Dalen, 1999). I Norge har det vært hovedsakelig gifte par som har fått godkjenning for å adoptere fra utlandet. Det er i de siste årene også åpnet for at enslige skal kunne adoptere, men i praksis er det hovedsaklig par som blir godkjent som adopsjonsfamilie. Det er ikke anledning for lesbiske eller homofile å adoptere et barn fra utlandet. Den eneste adopsjonen som er åpnet for lesbiske og homofile par, er stebarnsadopsjon. Det er heller ikke mulig i Norge å foreta privat arrangert adopsjon (ibid). All adopsjon skal foregå gjennom de 3 adopsjonsforeningene i Norge.

Tabell 1: Adopsjoner 1966-2004

Adopsjonar, 1966-2004. Absolutte tal. 1 000

Kilde: SSB 2006

Norge har sammenlignet med de andre skandinaviske land en stor andel av befolkningen med utenlandsadoptert bakgrunn (Sætersdal og Dalen 1999). Fra tidlig på 1970-tallet ble det adoptert like mange utenlandskfødte som norskfødte barn. Etter den tid har tallet på norskadopterte bare gått nedover og tallet på utenlandsadopterte har blitt mangedoblet. Etter at det ble åpnet for adopsjon gjennom private adopsjonsforeninger, er det blitt mer og mer vanlig med utenlandsadopsjon i Norge. Adopsjon i Norge startet i forbindelse med ringvirkninger av koreakrigen på 50-tallet (ibid). Mange barn ble foreldreløse, og det var ikke mulighet til å ta vare på disse barna innad i landet. Ca 15 000 barn fra Korea ble da bortadoptert til

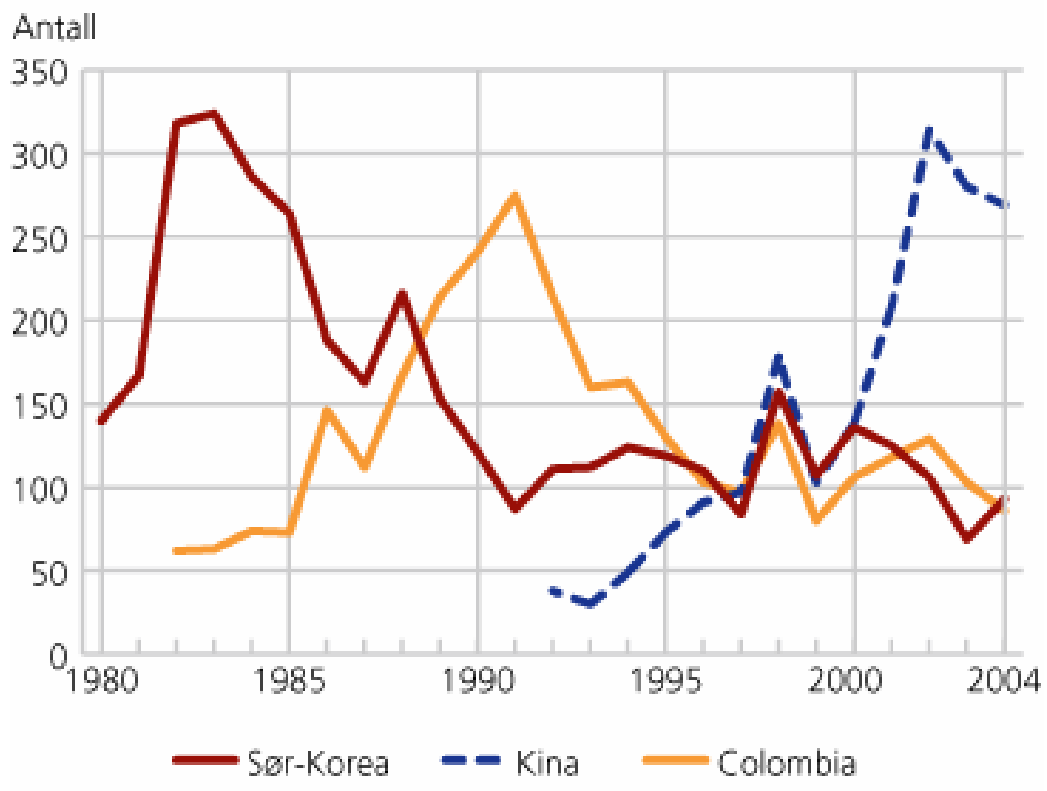
vesten, og siden har Sør-Korea beholdt disse kontaktene samt videreutviklet et adopsjonssamarbeid med vesten. Sør- Korea har i mange år vært det største giverlandet i Norge (jf. Tabell 2)

Etter hvert som det er blitt enklere å reise mellom kontinentene, er det også blitt en økning i adopsjonstallene. Tallene på antall utenlandsadopterte fra 1980-tallet og til slutten av 1990-tallet har fordoblet seg. Fra 1981 til 1985 ble det adoptert 456 barn, mens det alene i 1998 ble adoptert hele 805 barn fra utlandet.

I Norge har det siden 1990-tallet, blitt adoptert ca 800 barn fra utlandet hvert år. I 2003 ble det adoptert 563 jenter og 307 gutter. Grunnen til at det de siste årene er adoptert så mange flere jenter enn gutter, er at det fra midten av 1990-tallet er en voksende adopsjon fra Kina. P.g.a. ettbarnspolitikken i Kina er det flest jenter som satt bort til adopsjon. I 2004 var det 269 barn som ble adoptert til Norge fra Kina. Av de barna var det kun 4 gutter. Alle de kinesiske barna var under 3 år da de ble adoptert, og 189 av de 269 barna var under 1 år.

Tabell 2: Adopsjoner fra Kina, Sør-Korea og Colombia.

Adopsjonar frå Kina, Sør-Korea og Colombia. 1980-2004

Kilde: SSB 2006

Norske familier adopterer gjennom de 3 private adopsjonsforeningene barn fra 19 forskjellige land. De landene det blir adoptert mest barn fra, har tradisjonelt vært Colombia, Kina og Sør-Korea. For fjerde år på rad var Kina i 2004, det største adopsjonslandet med 269 adopterte barn. Den største adopsjonen fra Kina skjedde i 2002. Da ble det adoptert over 300 barn derifra.

De siste årene har det vært en liten nedgang i antall utenlandsadopsjoner. Her har nedgangen hos de mest populære adopsjonslandene som Sør-Korea og Colombia vært ganske formidabel.

De fleste barna som blir adoptert til Norge er ganske små når de kommer hit. Men fra noen få land er det en tradisjon for at barna har noen år bak seg før de blir klargjort til adopsjon. Spesielt gjelder dette adopsjonsland som Brasil. Siden disse barna som har litt høyere alder når de kommer til sine adoptivfamilier, vil de også ha større utfordringer i tilpasning med sin nye livssituasjon (Dalen og Rygvold, 2004). Se tabell 3.

Tabell 3: Adopsjoner 2004

3 Adopsjoner, etter barnet sitt kjønn, alder og tidligere statsborgerskap, 2004							
Tidligere statsborgerskap	Begge kjønn			Begge kjønn, etter alder			
	I alt	Gutter	Jenter	-1 år	1-2 år	3-11 år	12- år
I alt	791	298	493	297	295	106	93
Utenlandsk	667	243	424	294	289	72	12
Norge	124	55	69	3	6	34	81
Europa i alt	36	27	9	8	14	7	7
Av dette							
Russland	12	11	:	3	5	3	:
Ungarn	10	8	:	4	5	:	:
Afrika i alt	53	25	28	29	22	:	:
Av dette							
Etiopia	47	23	24	27	19	:	:
Asia i alt	466	132	334	227	187	47	5
Av dette							
Fillippinene	33	33	11	-	17	15	:
India	27	15	12	:	17	8	:
Kina	269	4	265	189	79	:	:
Sør-Korea	93	61	32	32	61	:	:
Thailand	31	20	11	-	8	19	4
Sør- og mellom Amerika i alt	112	59	53	30	66	16	:
Av dette							
Brasil	11	7	4	3	:	6	-
Chile	4	:	:	:	:	:	-
Colombia	86	46	40	23	55	8	-

Kilde: SSB 2006

I 2004 ble det adoptert 667 utenlandske barn til Norge. 583 av de barna som ble adoptert det året, var under 3 år. Av de brasilianske barna som kom til Norge i 2004, var hele 6 av i alt 11 mellom 3 og 11 år (jf. Tabell 3). Det vil si at hele 66 % av de brasilianske barna som ble adoptert det året, var ganske gamle da de ble adoptert bort. Sammenlignet med de barna som er adoptert fra Kina, der 189 av 269 var under 1 år, og ingen over 3 år, er det nok en del andre problemstillinger som dukker opp i tilpasningsprosessen hos de brasilianske barna i forhold til de kinesiske. Mange av brasilianskadopterte vil huske mye av sin oppvekst på barnehjem. Tilknytingsprosessen med adoptivforeldre får dermed et annet forløp enn de barna som bare er noen måneder før de blir adoptert bort. Dette er noe jeg analyserer og drøfter senere i oppgaven min.

Tabell 4: Utenlandsadopsjoner, etter kjønn, tid og variabel

Utenlandsadopsjoner, etter kjønn, tid og statistikkvariabel							
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Gutter							
Utlandet i alt	368	245	306	304	291	224	243
Jenter							
Utlandet i alt	437	294	353	417	511	440	424

Kilde: SSB 2006

3

Metode

Selv om mitt observasjonsstudium ikke er så omfattende, krever det å gjennomføre et kvalitativt forskningsstudie mye arbeid. For det første er det en fordel å utarbeide en prosjektbeskrivelse. Dette fordi det kan være til hjelp når man skal gjøre forarbeidet til feltstudiet. Etter å ha utarbeidet prosjektbeskrivelse, er det enklere å ta stilling til hvilken form feltarbeidet skal ha, slik at man får svar på det man ønsker å vite. Velger man et rent observasjonsstudie, må man være forberedt på at innsamlede data kun kan gi fortolkningsbaserte svar på ønsket problemstilling, og ikke målbare og generaliserbare svar, slik som en kvantitativ undersøkelse kan gi.

Jeg har valgt å skrive et metodekapittel som tar utgangspunkt i mitt eget feltarbeid i Rio de Janeiro, i mars 2005. Ut i fra det feltarbeidet jeg gjennomførte da, har jeg i dette kapitlet tenkt å skrive litt om momenter som er viktig å ha med når man skal utføre et feltstudium basert på kvalitative forskningsmetoder. Her kommer jeg inn på hvilket forarbeid jeg gjorde, og hvordan man kan bearbeide innsamlede data. Jeg vil også gjøre greie for hvilke vitenskaplige kriterier som stilles for å gjennomføre et slikt kvalitativt metodisk feltarbeid.

Forarbeid

Den første forberedelsen jeg gjorde, var å lage en prosjektbeskrivelse. Denne skulle være til hjelp i utarbeidelse av en strategi for bruk av metode. I prosjektbeskrivelsen la jeg vekt på hva jeg ønsket å undersøke, samt en teoretisk begrunnelse for hvorfor et slikt feltstudie var viktig for videre arbeid med masteravhandlingen. Konklusjonen på prosjektbeskrivelsen, ble at mitt empiriske materiale skulle samles på basis av bakgrunnsarbeid som omhandlet *observasjon* (Thagaard, 2002). Dette skulle skje på et barnehjem i Brasil.

Etter at jeg hadde prosjektbeskrivelsen min klar, begynte jeg å forberede hva jeg skulle se etter på feltstudiet mitt. Jeg avgjorde først at jeg ville konsentrere meg om å snakke med voksne *nøkkelpersoner* i organisasjonen som driver barnehjemmet.

På barnehjemmet skulle jeg skulle prøve å få en idé om hvordan disse barna ble ivaretatt emosjonelt og fysisk. Dette var viktig for å få et inntrykk av hva som er den "brasilianske" oppfatningen av omsorg, tilknytning og barneoppdragelse på det aktuelle barnehjemmet. Denne kunnskapen skulle jeg bruke som inspirasjon til å svare på hvilke utfordringer som kan oppstå når et barn blir adoptert fra ett land til en adoptivfamilie i et annet land. Jeg ønsket primært å finne ut om hvordan omsorgsytelse ble gitt på dette barnehjemmet. Praktiserer de en omsorg der de anser nærhet og tilknytning som viktig for barnets vel? Er de av den oppfatning at man skal bruke "tøffe" metoder i barneoppdragelsen slik at barnet står sterkest mulig rustet til å overleve i det tøffe samfunn som de lever i, før de eventuelt blir adoptert bort?

Feltarbeidet mitt kunne heller ikke være for omfattende, da man på en masteroppgave må ta høyde for at man har veldig begrenset tid til å forberede, gjennomføre og bearbeide et feltarbeid for å bli ferdig med masteroppgaven på normert tid.

Tilgang til feltet

Å få tilgang til feltet kan av og til by på problemer, selv med gode kontakter. Særlig kan dette være gjeldende når man gjør feltarbeid i en annen kultur enn sin egen. For det første er den fysiske avstanden til der man skal gjøre feltarbeidet ganske stor, samt at det å gjøre avtaler kan fungere på en annen måte enn det man er vant til med norske forhold. I Brasil er det ikke slik at man kan sende en e- post eller ringe lang vei på forhånd for å avtale møter. Brasilianerne ser helst at man gjør avtaler ansikt til ansikt. Dette var noe jeg var klar over på forhånd, og jeg regnet med at en del av tida mi i Brasil ville gå med til å etablere kontakt med nøkkelinformanter. Men siden jeg hadde jobbet med gatebarn i Brasil for åtte år siden, hadde jeg allerede kjennskap til en del *portvakter* (Thagaard, 2002) som kunne sette meg videre i kontakt med de rette barnehjemsorganisasjonene.

Men når det er sagt, så brukte jeg kanskje mer tid og energi på å få tilgang til feltet enn hva jeg på forhånd hadde regnet med. Jeg kunne jo ikke bare intervjuer hvilken som helst ansatt på et hvilket som helst barnehjem. Jeg ønsket jo selv å besøke barnehjem og observere hvordan barnehjemmet fungerte. Jeg måtte finne ut hvem som kunne fungere som mine *portvakter* (Thagaard, 2002). Dvs. hvem som kunne sette meg i kontakt med de rette personene jeg trengte å snakke med for å få besøke barnehjem. En *portvakt* jeg hadde, var en av mine tidligere kollega da jeg jobbet i Brasil 8 år tidligere.

Denne *portvakt*en satte meg i kontakt med han som ble min *nøkkelinformant* (Thagaard, 2002). Dvs. at han var den som gav meg mest informasjon om den administrative delen av de barnehjemmene hans organisasjon drev. Han jobbet organisatorisk for en veldedig organisasjon som drev fem barnehjem, og han tok meg med ut på besøk til et barnehjem der jeg kunne gjøre observasjonsstudie. Han svarte også velvillig på alt jeg lurte på, samt sa seg villig til å i ettertid sende meg all slags materiale jeg kunne ha bruk for.

Etiske innvendinger

Når man skal intervju barn, er det en rekke etiske hensyn å ta, noe som kan komplisere et feltarbeid. Det at jeg i utgangspunktet var mer interessert i de fysiske forholdene på brasilianske barnehjem og hvilke oppvekstforhold barna hadde, gjorde at jeg ikke fant det nødvendig å intervju barn. Jeg var jo i utgangspunktet heller ikke interessert i enkeltskjebner, men kun i sosiale og fysiske forhold ved barnehjemmet, og hvordan dette kunne virke inn på barnets utvikling.

P.g.a. regler for personvern i forskning (NSD), ønsket jeg ikke å innhente opplysninger om navn og forhold ved enkeltpersoner. Dette ville kun føre til mye merarbeid med å sette seg inn i de enkelte lands regler om innhenting av personlige opplysninger. Personopplysninger var heller ikke relevant for observasjonsstudiet mitt.

Det er viktig i en feltarbeidssammenheng, å se på hvordan man framtrer som forsker. Her må man reflektere over hvordan man påvirker sine respondenter, og hvordan man går fram i en kultur og i et miljø som er ulikt ens eget. Man må alltid vise respekt for å i det hele tatt kunne oppnå en fortrolighet med respondentene, slik at et feltarbeid lar seg gjennomføre.

Det man skal være bevisst på når man foretar et feltarbeid, er hvilken rolle man har som forsker i et miljø, eller en sosial setting. For min del, ville jeg som voksen på et barnehjem påvirke mine omgivelser i denne sammenhengen. Som nordmann på feltarbeid i Brasil, ville jeg helt klart skille meg ut. Min utfordring ble derfor å prøve å opptre på en høflig og respektfull måte samtidig som jeg var interessert i å bli sett på som en venn. Jeg ønsket ikke at mine respondenter skulle se på meg som en "viktigper" fra Norge som kom og stakk nesen min i deres levemåte. Jeg håpet at jeg skulle bli sett på som en som gjorde feltstudie i Brasil fordi jeg var oppriktig interessert i barnas ve og vel.

For meg ble det største etiske dilemmaet at jeg var en observatør i et miljø som sårt trengte økonomiske og menneskelige ressurser. Institusjonene jeg har besøkt i Brasil har vært så fattigslige at det var vanskelig å komme dit med "bare" penn og papir uten å ville hjelpe dem på. Siden min mann og mine to sønner reiste sammen med meg til Brasil, ble det en rar overgang å komme hjem til dem på kvelden etter å ha vært en dag på barnehjem. Bare det at mine sønner hadde mer "fancy" leker på hotellrommet enn disse barnehjemsbarna hadde til sammen, fikk det hele til å virke ganske absurd. Det var i denne sammenheng vanskelig å ha en forskerrolle og ikke en mammarolle. Tankene begynte å spinne om det var mulig å gjøre noe for disse barna. Allerhelst hadde jeg lyst å ta dem alle med meg hjem.

En annen utfordring ble å ikke skape noen store forhåpninger hos disse barna. Selv om jeg ikke brukte barna som intervjuobjekter, gjorde mitt fysiske nærvær at de sikker fikk forhåpninger om at jeg som "rik" vestlig skulle hjelpe dem til en bedre tilværelse. Min fordel i denne sammenheng var at jeg snakket portugisisk, og på den måten framsto som en mer likesinnede. Hadde jeg kommet dit uten å snakke språket og med tolk, ville nok avstanden mellom meg og mine omgivelser blitt så stor at både barna, personalet og jeg ville ha følt det ubekvemt. Jeg prøvde også å reflektere

over om min tilstedeværelse kunne bli en ekstra belastning for barna, men jeg kom til den konklusjon at de antageligvis syntes at det var litt spennende med besøk fra et fremmed land. Så lenge jeg brukte tid til å vise at jeg også var interessert i dem som barn, og ikke kun studieobjekter, fant jeg ut at det gikk greit med min tilstedeværelse.

Fortolkning av data

Det at jeg har gjennomført et feltstudie der jeg baserer meg på observasjon, gjør at jeg sitter med data som ikke helt kan være sammenlignbar på samme måte som innsamlet data på et standardisert spørreskjema.

Når feltarbeidet er unnagjort, består utfordringen i å tolke materialet man har samlet. Her må man klare å anskueliggjøre de store sammenhengene sånn at man kan verifisere eller forkaste hypotesene sine med ens egen empiri, samt allerede eksisterende teoretisk materiale. Dette er en av forskjellene mellom kvalitativ og kvantitativ forskningsmetode. En kvantitativ undersøkelse har mange respondenter som svarer på det samme. Dermed gir en kvantitativ undersøkelse en fortolkningsstyrke i kraft av antallet på respondenter i de ulike kategorier. Men siden man i benyttelsen av kvalitativ metode har såpass få respondenter, er man nødt til å underbygge sine funn med allerede eksisterende forskning og teori

I og med at jeg valgte observasjonsstudie som metode for å få ønsket data, vil jeg ikke kunne måle data mot hverandre. Jeg må her prøve å se på den informasjon jeg har fått, for så å se om dette er noe som er relevant til bruk i mitt videre arbeid med masteravhandlingen. Utfordringen her blir da å se på hvordan man kan tolke disse data i ettertid (Fossåskaret, Fuglestad og Aase (red.) 1997). Man sitter jo ikke med masse målbar data man kan bruke *scoringprosedyren* (Kvale, 1997) på. D.v.s. at man rett og slett ikke kan telle

og sammenligne antall scorer på et standardisert spørreskjema der man har mange respondenter. I mitt tilfelle må man altså foreta et valg der man velger ut hvilken informasjon man mener er relevant for avhandlingen man skriver. Risikoen med en slik vurdering er at man kan være så uheldig at man i farta overser relevant informasjon som man har fått, og som kunne ha blitt brukt til å belyse problemstillinga bedre. Jeg må derfor ved bearbeidelse av et observasjonsstudie i tillegg støtte meg på innsamlet empirisk data fra andres undersøkelser og på annet teoretisk materiale.

4

Teori og empiri

Jeg har i mitt teoretiske materiale, tatt for meg av ulik forskning og teorier gjort av ledende norske aktører innenfor adopsjonsforskning. Mye av mine utredninger bygger på teorier som stammer fra Monica Dalen (1999, 2004, 2005(a), 2005(b),) Barbro Sætersdal (1999), Anne-Lise Rygvold (2004), Ånund Brottveit (1999) og Pål Ketil Botvar (1999)².

I dette teorikapittel, vil jeg gi en presentasjon av de viktigste teorier bygget på klassikere innenfor det pedagogiske fag og adopsjonsforskning. Det er forsøkt å gi oppgaven en pedagogisk helhet ved å basere analysen på klassikere som G.H. Mead (1934, 1956) og hans teori om sosialiseringprosesser og *selvet*, I. Frønes teori om jevnaldersosialisering (1998) samt E.H. Eriksons (1968) psykoanalytiske teori om *kriser* og *tillit*. Jeg gir også en presentasjon om hva som ligger til grunn for *regresjon* (Ziehe og Stubenrauch(1984)). Når det gjelder teorier som omhandler identitetsutvikling, gir jeg i dette kapitlet, også en presentasjon av Brottveits (1999) identitetsteori.

Teorier som ligger til grunn i avhandlingen omhandler utfordringer ved sosialisering, tilknytning og identitetsutvikling hos utenlandsadopterte. Samtidig har jeg tatt med mine observasjoner på feltarbeid. Disse observasjonene legges også til grunn for videre analyse. Bruken av dette er empirisk materiale som sier noe om hvilke bakgrunnsforhold før adopsjon.

---

² Noen av disse forfatterne har også publisert verk sammen (jf litteraturliste).

Sosialisering

Mead

Når et barn blir født, starter barnet sitt samspill med omgivelsene. Meads (1934) teori om sosialisering underbygger påstanden om at omgivelsene former barnet fra barnets første levetime.

Mead lanserte i 1934 teorien om at barnet sosialiseres gjennom relasjoner til to ulike grupper av signifikante personer i barnets nærhet. De signifikante personene er de som barnet ser opp til, blir påvirket av og som er et levende resultat av det samfunnet barnet vokser opp i. I følge Mead, er primært foreldrene til barnet signifikante personer (*primærsosialisering*). I tillegg til disse, finnes det signifikante *andre* som påvirker barnets sosialiseringssprosess. Gjennom disse signifikante personene "arver" barnet verdier, normer og tanker om samfunnets eksistens og struktur.

Mead mener at det finnes to typer sosialisering: *Primærsosialisering* og *sekundærsosialisering*. *Primærsosialisering* er de prosesser som finner sted i tilknytningen mellom familien og barnet. Gjennom sin egen familie skal barn utvikle ferdigheter som gjør dem i stand til å møte omverdenen. Her under kan det nevnes folkeskikk, evnen til å spise sjøl, hvordan man utvikler evnen til å "lese" andre i sosiale sammenhenger etc. *Sekundærsosialisering* er de prosesser som foregår utenfor husets trygge omgivelser (f.eks. jevnaldersosialisering).

I følge Mead er *selvet* (1956) ikke noe som er medfødt. *Selvet* (individets identitet) blir bare synlig for individet gjennom samhandling med andre. Derfor skjer utviklingen av *selvet* også kun gjennom samhandling i sosiale settinger. De andres fortellinger om deg, gir deg en pekepinn på din identitet. Gjennom interaksjon med andre, blir jeg meg. Denne teori kaller Mead for *symbolsk interaksjonisme*. Det vil si at det er en *speilingsteori* der

man i speiler seg i andres oppfatninger av seg selv, og på den måten utvikler en forståelse av egen identitet.

Det ene sosialiseringperspektivet er det Mead kaller *game* (spill). Det vil si at barnet må være i stand til å kunne sette seg i en annen posisjon eller rolle enn den barnet faktisk besitter. Barnet må i utøvelsen av *game* kjenne til spillereglene. Hvis man illustrerer dette ved å referere til ballspill, vil det si at barnet i tillegg til å se sin egen posisjon på banen, må prøve å forutse hvor motspilleren skal sende ballen. Disse mekanismer må til, for å ha en reell mulighet til å være en god med- og motspiller. Barnet må også være i stand til å se hvordan han/hun kan spille på lag med medspillerne for at barnets lag skal ha en sjanse til å vinne. Dette er prosesser som også kan overføres til sosiale sammenhenger.

Det andre sosialiseringperspektivet kaller Mead *play* (lek). Med *play* mener Mead den type lek som har gitte rammer mellom aktørene. Dette vil f.eks. si ulike typer rollelek. En vanlig *play*-situasjon er lek der det ene barnet er mor, det andre barnet er far og det tredje barnet er barn. En annen type rollelek er når barna spiller ulike typer superhelter, lærer, lege etc. I alle rollene ligger det ulike sosiale forventninger og regler. F. eks. ligger det i rollen som mor, forventninger om at denne rollen skal sørge for omsorgen for barnet. Når et barn setter seg inn i rollepersonens sosiale forventninger, lærer barnet også en del om hva en slik rolle innebærer i det virkelige liv. På denne måte er *play* med på å forberede barnet til å ulike roller i det virkelige liv. Barnet blir også i stand til å se andres roller og vil derfor kunne identifisere seg med dem til en viss grad.

Frønes

I følge Frønes (1998) er jevnalderssosialisering en viktig faktor for å få en god sosialisering. Gjennom jevnalderssosialisering lærer barnet/ungdommen å se andres perspektiv. Dette kaller Frønes for *sosial desentrering* (ibid). *Sosial desentrering* utvikles best ved at barnet omgås jevnaldrende. Grunnen til at jevnalderssosialisering er viktig, er at forelderrollen blir så fjernt fra barnets egen rolle med tanke på at barnet og foreldrene befinner seg på ulike psykologiske stadier. Barnet har behov for å omgås jevnaldrende for å kunne internalisere sin egen rolle i forhold til omverdenen. Gjennom å ta sine jevnaldrendes perspektiv, lærer barnet sosial mestring i takt med aldersgruppens utvikling og mentale utgangspunkt.

”Sosialisering refererer både til hvordan vi blir medlem av en kultur og et samfunn, og til hvordan vi utvikles som individer”

(Frønes, 2004, s.13)

Tilknytning

Erikson

E.H. Eriksons (1968) teorier går ut på at barnets tidligere erfaringer er avgjørende for hvordan barnet kommer ut av ulike identitets-*kriser*. Han tenker at det er åtte faser i identitetsutviklingen, der alle åtte bygger seg opp som en *krise* som må håndteres. Utfallet av disse *kriser* danner *grunnholdninger* i personens identitet. Disse *grunnholdningene* er et resultat av hvordan krisehåndtering hos individet har artet seg. En vellykket krisehåndtering fører til at personen har dannet en stabil oppfatning av seg selv, og dermed er i stand til å danne stabile relasjoner. I ungdomstiden

omfatter denne prosessen hvordan personen tenker om seg selv. Hvem er jeg, og hvem vil jeg være? I følge Erikson vil et dårlig utfall av en slik identitetskrise føre til *rolleforvirring*.

I Eriksons fase-teori ligger det til grunn, at de psykologiske forutsetninger for de forgående faser må være oppfylt for at de neste fasene skal få et vellykket forløp og utfall. Man kan her si at de ulike fasene bygger på hverandre og dermed spiller inn i overgang til neste fase. I disse fasene bearbeides barnets personlighetstrekk som, barnets evne til tillit vs. mistillit, selvstendighet vs. tvil på seg selv, initiativ vs. passivitet.

Den første fasen i Eriksons identitetsteori, dreier seg om at barnet går igjennom prosesser der utfallet av identitetskrisen blir tillit eller mistillit til omgivelsene. Hvorvidt den første *grunnholdningen*, gir seg i syne som at barnet viser tillit til sine omgivelser, avhenger av hvor vellykket tilknytningsprosessen til barnets omsorgsgivere er. I tillegg avhenger dette av barnets egne evner i interaksjon med omverdenen. Erikson tenker på at tillit vs. mistillit er den identitetskrisen³ som først oppstår. Grunnen er at denne *krisen* er en prosess, der det første barnet er avhengig av, er morens formidling av tillit til barnet. Hvis moren dekker babyens behov for mat, ømhet, varme, kjærlighet, leker med han/henne og gir babyen fysisk stimuli, utvikler babyen en basal følelse av tillit. Når samspillet mellom barnet og omgivelsene er positivt, får barnet et grunnleggende positivt inntrykk av verden og sitt samspill med den. Dette positive tillitsforholdet gir igjen i følge Erikson, grunnlaget for en sunn fysisk og psykisk identitet. Barn med en velutviklet *grunnholdning* av tillit, vil igjen ha en basal følelse av håp og forventning. Dette gir igjen grunnlaget for videre livsutfoldelse.

---

³ Begrepet *krise* er ikke et negativt ladet begrep i Eriksons personlighetsteori, bare et begrep forløp identitetsprosessen.

Erikson mener at det på det første utviklingsstadiet først og fremst er moren som har betydning for barnets vekst. Han sier at om dette skal bli et utfall der barnet utvikler tillit, er avhengig av flere ting. Bl.a. gjelder dette morens egen oppfatning av seg selv som kvinne, hva hun forventer av barnet, hennes svangerskap, følelsen rundt disse forhold, og forløpet av fødselen. Alt er derfor avhengig av at moren er i en "kosmisk orden" der moren selv har utviklet en sentral tillit til seg selv, barnet og situasjonen hun er i. Når barnet blir født bør det skje en relasjonsritualisering som gir et gjensidig kjærlighetsforhold mellom mor og barn. I mors trygge omsorg utforsker barnet verden. Dermed får barnet en forståelse av at han/hun eksisterer som et eget individ i trygge hender hos en tillitsperson.

En feilutvikling på dette stadiet kan skyldes både medfødte svakheter, og vanskelige relasjoner mellom mor og barn. Hvis dette skjer har barnet i følge Erikson, en større tilbøyelighet til vise manglende tillit til seg selv og sine evner, samt mistillit til sine omgivelser. Barnets grunnholdning til tilværelsen preges dermed av angst og redsel, og han/hun kan utvikle en identitet der troen på seg selv blir lav.

Ziehe og Stubenrauch

Ziehe og Stubenrauch (1984) har i sine teorier om ungdom og usedvanlige læreprosesser gått inn på individers psykodynamiske prosess. Hos individet eksisterer det en ambivalens i behovet for å i det ene øyeblikket være "stand by," eller gå tilbake (*regresjon*) i identitetsutviklingen, og behovet for å videreutvikle sin personlighet (*progresjon*). Begrepet *regresjon* stammer opprinnelig fra Freuds psykoanalytiske teorier (Freud i, Jerlang, 1996), og innebærer at man mentalt "rømmer" tilbake til tidligere psykologiske stadier.

Fenomenet regresjon er betydningsfullt som en tilpasningsmekanisme iboende i mennesket. Dette er en mekanisme som taes i bruk for å være i stand til å mentalt bearbeide en konfliktsituasjon. Regresjonens umodne og ikke-rasjonelle handlinger tolkes som uttrykk på problemer individet har. Regresjon er en allmenn psykologisk mekanisme.

Identitet

Å. Brottveit har publisert et verk om identitetsutvikling, ekstern kategorisering og etnisk identitet hos utenlandsadopterte fra Colombia og Korea (Brottveit, 1999). Her lanserer han teorien om at utenlandsadopterte utvikler seg i retning av en av tre forskjellige identitetstyper. I følge Brottveit, er det de adoptertes forhold til fødeland og adoptivbakgrunn som avgjør hvordan den adoptertes identitet kan kategoriseres. Disse identitetsformene kaller han for:

- De "Norske"
- De "Dobbeltetniske"
- De "Kosmopolittiske"

De "Norske"

De "Norske" er de utenlandsadopterte som føler seg helt norsk og som har valgt å ikke fokusere på det faktum at de har et annet fødeland enn Norge. Disse er opptatt av å fremheve sin norske identitet, og ønsker ikke å bli kategorisert som personer av utenlandsk opphav som for eksempel innvandrere eller asylsøkere. De "Norske" ønsker også som oftest å avvise at adopsjonsforholdet er av betydning for deres identitet. De ser ingen forskjell mellom seg selv og de jevnaldrende norskfødte i en

etnisitetskontekst. Denne gruppen ser som oftest heller ingen grunn til at de skulle ha behov for å oppsøke sitt fødeland, og prøve å finne ut av sitt biologiske opphav. De identifiserer seg ikke med personer fra sitt fødeland, og er fjern fra tanken på at de en gang har hatt en annen nasjonalitet.

De "dobbeltniske"

De "Dobbeltniske" er de utenlandsadopterte som ønsker å være seg bevisst at de har et annet fødeland enn Norge. De synes ikke det er noe problem å forholde seg til to ulike etnisiteter i sin identitet. Denne gruppen har som oftest forståelse for at andre ikke alltid betrakter dem som norsk. Disse adopterte bygger sin identitet rundt det faktum at de ikke har samme bakgrunn som de andre i sin omgangskrets. De "Dobbeltniske" mener som oftest at det ikke er noen vits å fortrenge hvem de en gang har vært, da det av utseendemessige årsaker vises at de ikke bare er norsk. Mange av de dobbeltniske er også veldig opptatt av sitt opprinnelsesland og sin biologiske bakgrunn. Flere har vært tilbake til landet de kommer fra i søken på svar om sitt opphav.

Men samtidig som de er interessert i å identifisere seg med fødelandet, er de også klar på at de er norsk og har en forankring i Norge. Disse adoptivbarna hevder at det av og til er vanskelig å takle denne tosidigheten. De føler seg kanskje både norsk og f.eks. koreansk, samtidig som de egentlig ikke klarer å identifisere seg med koreanske skikker, nasjonalsang og flagg. Hos de "dobbeltniske" ligger fokuset når det gjelder fødeland, mest på biologisk opphav og ikke så mye på fødelandets kultur.

De " kosmopolittiske"

De kosmopolittiske er de utenlandsadopterte, som i følge Brottveit, ikke har noen spesiell oppfatning av å ha en sterk nasjonal tilhørighet. De identifiserer seg verken med fødelandet eller adoptivlandet. Denne gruppen føler ikke at de er spesielt norsk eller i eks. koreansk. De har en avslappet holdning til etnisk tilhørighet, og vektlegger andre egenskaper enn etnisitet. Disse utenlandsadopterte omgås som oftest folk fra blandete etniske miljøer. Dette er en gruppe utenlandsadopterte som man ser oftere i urbane oppvekstmiljø enn på små steder.

De kosmopolittiske utenlandsadopterte er mer opptatt av å tilhøre en global oppvekstkultur basert på ungdommelige interesser (f. eks. hip-hop kulturen), enn de er opptatt av å markere etnisk tilhørighet. Samtidig som de har en avslappet holdning til det å være adoptert, er de opptatt av å ikke undertrykke adoptividentiteten hos seg selv. En global tilhørighet er for dem viktigere enn en etnisk tilhørighet.

Denne gruppen utenlandsadopterte er mer opptatt av et "her og nå -" perspektiv, og er ikke så opptatt av hvordan fremtiden vil bli. De er heller ikke så opptatt av hva venner og familie mener om deres livsvalg, og er ikke redde for å gå motstrøms i utdanning og yrkesvalg. På denne måten blir deres identitet preget av å være selvskapt, og ikke avhengig av biologisk eller kulturelt opphav. Det biologiske og kulturelle opphav blir uviktig i et identitetsperspektiv.

Observasjoner

Et barn som lever på barnehjem, har i de fleste tilfeller mangel på materielle goder, og må dele de få godene de har med mange. Selv om barna får mat, klær etc., kan de fysiske manglene etter vestlig standard generelt være store. Samtidig lider barna ofte av at de ikke får dekket sine behov for voksenkontakt. Grunnen til dette er at det rett og slett er mangel på nok voksne på barnehjem. De utenlandsadopterte har dermed ofte en bakgrunn der basiske behov i de første leveårene bare delvis er blitt dekket, og der emosjonelle behov og behov for fysisk utfoldelse er blitt oversett pga. ressursmangel. Manglende personalressurser på barnehjem resulterer i at barna ikke får den nærhet og kos som barn trenger. Mange små barn må tilbringe mye av tida i sengene sine. Resultatet blir at man på slike institusjoner må man ofte konsentrere seg om å dekke noen få av behovene til alle barna. Hovedvekten av omsorgen blir nok lagt på å gi barna mat og klær. Dette ønsket jeg å se på ved observasjonsstudiet mitt.

Man kan gå ut i fra at noen av barnehjemsbarna har ved å bli født inn i fattige kår, fått følgeproblemer som:

- underernæring
- skader pga. rusmisbruk hos mor under svangerskap.
- mangelfull helseoppfølging ved fødsel og spedbarnstid, som kan utvikle seg til skader og sykdommer. Vanlig er ulike tilfeller av parasittsykdommer (Rykkje, 2003).

Brasil er som de fleste andre adoptivland, et relativt fattig land der få økonomiske ressurser brukes til å ta vare på sosiale oppgaver⁴. I følge Brasils institutt for geografi og statistikk, med tall fra 1992-1999, er Brasil det landet i verden med skjevst fordeling mellom fattig og rik (<http://www.globalis.no>). Disse forholdene gjør at institusjoner som barnehjem får lide ressursmessig og økonomisk. Pga. dårlig statlig sosial velferd, er mange barnehjem drevet av private veldedige organisasjoner. Brasil og andre latinamerikanske land kan sies å være ganske like, fordi de er tuftet på den samme latinsk katolske kolonibakgrunn. En del av disse landene er land Norge adopterer fra. Her er det bl.a. verdt å nevne at Colombia⁵, som et av de største giverlandet i Norge, på mange måter er et land som kan sammenlignes med Brasil. Med tanke på landenes bakgrunn, er nærliggende å tro at Colombia og Brasil har lik oppdragelseskultur for barn. Med oppdragelseskultur mener jeg hvilket syn de enkelte kulturene har på barn og barndom og hvilke ressurser de har for å ivareta barn på barnehjem.

Disse forhold ønsket jeg å få et overblikk over

Mitt feltarbeid var av begrenset omfang både med tanke på tiden som er tilbrakt på barnehjem, og med tanke på at det kun er et observasjonsstudium fra et barnehjem. Det som kanskje er min styrke når det gjelder å se etter ulike oppvekstfaktorer for foreldreløse barn, er at da jeg bodde i Brasil i 1996-1997, gjorde jeg meg ulike erfaringer på barneinstitusjoner.

---

⁴ Brasil ligger som nr 63 på Human Development Index (HDR 2005) til FN. Norge ligger som nr 1. på HDR (<http://hdr.undp.org>).

⁵ Colombia ligger som nr 69 på HDR.

Den organisasjonen som drev det barnehjemmet der jeg gjorde observasjonsstudiet mitt, drev også fire andre barnehjem i Brasil. Dette gjorde at organisasjonen var en verdifull kilde for generell kunnskap om barnehjem i Brasil. Jeg ønsket å se på hvilken sosialiseringssprosess som har vært mest betydningsfull. Grunnen til dette, var antagelsen om at barna på barnehjemmet ikke har hatt en stabil gruppe av omsorgspersoner i fødelandet. Mangel på voksenomsorg kan gi ringvirkninger som fører til en mer utfordrende tilknytnings og identitetsutviklingsprosess. Disse barna har en mer komplisert relasjonserfaring enn ikke-adopterte norske barn. Utenlandsadopterte har kanskje opplevd å ha blitt forlatt av omsorgspersoner gang på gang. Jeg hadde før jeg reiste mange tanker. Jeg ville bl.a. prøve å få et innblikk i hvordan organisasjonens barnehjem ga barna omsorg. Har hvert barn faste omsorgspersoner eller ikke?

Mange av brasilianskadopterte ser ut til å være mellom 3 og 11 år når de kommer til Norge (jf. tabeller i kap.2), og derfor husker en del av tiden i Brasil før adopsjon. Alderen til de adopterte barna gjør at man kan gå ut i fra at de er ekstra preget av oppvekstvilkårene de har hatt i fødelandet. Dette hevder jeg selv om ulike studier viser at ikke kun alder er avgjørende for hvordan det går med dem i adopsjonslandet. Allikevel ser det ut til at alder sammen med andre faktorer, som fysiske forhold på barnehjem etc. er avgjørende for en god tilpasning etter adopsjon (Sætersdal og Dalen 1999). I tillegg ser det ut til at de barna med høyest adopsjonsalder er de som har størst vansker med omstilling ved ankomst til Norge (Dalen og Rygvold 2004). Alder er i tillegg avgjørende for i hvor stor grad ulike sosialiseringssprosesser har "satt" seg. Det betyr at utenlandsadopterte som har gjort seg en rekke erfaringer fra tida før de kommer til adoptivfamilie, sannsynligvis er påvirket av disse erfaringene resten av oppveksten. Dette vil jeg komme inn på når jeg gjør rede for påvirkningsfaktorer for identitetsprosessen i hoveddelen av avhandlingen min.

"Brasil har ratifisert Haag konvensjonen og har sentralisert arbeidet med adopsjon til utlandet. InorAdopt har autorisasjon fra brasilianske myndigheter til å formidle adopsjon av barn fra hele landet. Det er stor overvekt av barn over 2 år, men dette utelukker ikke at det også fra tid til annen frigis yngre barn. Søsknadopsjon forekommer i stor grad, både grupper av 2 og 3 søsken. Ved tildeling følger man som regel en form for prioritering, som for eksempel at ektepar foretrekkes fremfor enslig og ektepar uten barn foretrekkes fremfor de som har et eller flere barn fra før"

(www.inoradopt.no)

I noen land er det en "kultur" for (Alice Miller, 1986) en såkalt "svart" barneoppdragelse. Svart barneoppdragelse er det samme som de oppdragelsesmetoder som ble brukt i Norge for noen generasjoner siden. Dvs. at man ikke koste unødige med barna, fordi det bare gjorde dem bortskjemte. Det var også viktig å tukte barna til lydighet. Cunningham (2000) skriver i sin bok om barndom, at det på tidlig 1900-tall hersket en oppfatning om at barn kunne trenes opp til ønskelig atferd etter et system med belønning og straff (behaviorisme). Denne straffen kunne være ett klaps, ørefik el. I skolesituasjon kan man også nevne spanskrøret som var flittig brukt på den tiden. I følge en hovedfagsavhandling i pedagogikk av C. Fjellidal (2001), beskriver hun at denne formen for barneoppdragelse er en allment akseptert oppdragelsesmetode på Jamaica. I den forbindelse lurte jeg på om dette også gjaldt Brasil, da disse to landene på noen områder har en lik (sør-/mellom amerikansk) kultur, samt at begge landene er belastet med problemer med fattigdom og kriminalitet (HDR 2005). Det kan antas at et barn adoptert til Norge fra Brasil, hvor barnet ikke fått særlig mye positiv fysisk stimuli og omsorg, møter et kultursjokk hvis det da kommer til en familie der et såkalt vestlig syn på barneoppdragelse (Attachment Parenting) står høyt i fokus.

Vestlig (og deriblant norsk) barneoppdragelse vektlegger mer og mer ulike attachment parenting teorier (Bråten, 2006). Det går ut på at det er spesielt viktig tidlig i barndommen at omsorgspersoner etablerer fysisk kontakt som mye kos og ros. Hos for premature babyer prøver man å legge til rette for at babyen får så mye hudkontakt med foreldrene som mulig (*kangarooing*) (Bråten, 2006). Med dette barnesynet er respekt for barnets følelser høyt i fokus. Det vil enkelt sagt si at hvis barnet gråter, trøster man det. Et slikt oppdragelsessyn vektlegger å lese barnets behov på alle plan. Disse teorier vektlegges også på helsestasjoner og i barselomsorg for nyfødte i Norge. For eksempel er det en allmenn oppfatning at amming av nyfødte og spedbarn gir viktig fysisk stimuli som er emosjonelt og motorisk fremmede for barna. Dette er en oppfatning som strider mot den type syn på oppdragelse som hersket i Europa for noen generasjoner siden. Da var det slik at mange fra de høyere klasser sendte sine barn til ammer. Disse ammene sørget for barnet det første leveår (Cunningham, 2000).

Med mitt feltarbeid prøvde jeg å få en formening om disse attachment-teorier også gjaldt på barnehjemsinstitusjonene i Brasil, eller om de heller praktiserer det Alice Miller kaller "svart" barneoppdragelse. Jeg ville også prøve å se om jeg kunne finne ut om det er slik at barna som bor på barnehjem i Brasil vokser opp under forhold der det er faste omsorgspersoner, og der materielle behov blir godt nok dekket.

Det er viktig i denne forbindelse å presisere at de ulike land har en tradisjon for å oppdra barn på en slik måte som i deres kultur er hensiktsmessig for den oppvoksende generasjon. Det er da viktig at man ser på de oppdragelsesmetoder i lys av kulturforskjeller og ikke umiddelbart konkluderer med at de oppdragelsesmetoder vi benytter oss av i dagens vestlige land, er den eneste adekvate måten å oppdra barn på.

Fysiske observasjoner på barnehjemmet

Siden organisasjonen som drev barnehjemmet jeg observerte hadde fem barnehjem, hadde de fordelt barna etter kjønn og alder. På "mitt" barnehjem var det 20 gutter med en gjennomsnittsalder på 6 år. Barnehjemmet hadde plass til 25 barn. Barnehjemmet var lokalisert i byen Rio de Janeiro.

Barna jeg besøkte, levde under forhold vi i Norge, ikke er vant til. Her var det mangel på det meste. På hvert rom bodde det 8 barn i 4 køyesenger. Ellers var det eneste de hadde på rommet, hver sitt skap. Inventaret i stua på barnehjemmet bestod av to blå trebenker, en slitt gulvmatte og en tv. Kjøkkenet var innredet med trebenker og bord. I en annen del av huset hadde de innredet et lekerom/skole. Dette var i mine øyne et forholdsvis deprimerende syn, da det for det meste var gamle og ødelagte leker samt noen veldig slitte skolebøker. Det må i denne forbindelse nevnes, at de barna som allerede behersket skriving og lesing, ble sendt på skole, mens de som ikke kunne lese og skrive, fikk opplæring på barnehjemmet før de ble begynte på skole.

På barnehjemmet fikk barna utdelt hygieneartikler og rene klær etter behov. Barna så ganske godt ut. Samtidig skal det sies at en av guttene på barnehjemmet hadde et ganske stygt og betent sår på foten. Jeg kunne ikke observerte at såret på noen måte ble behandlet.

Hvilken omsorg fikk de?

Ved mitt feltstudie på et barnehjem i Brasil, ble jeg klar over at det hersket en begrenset voksenoppfølging av de barna som vokste opp på dette barnehjemmet. Det vil si at det er en voksen på 20 barn på dagtid, og to voksne på ettermiddagen. Det barnehjemmet jeg valgte å observere, hadde i hvert fall en slik fordeling. Jeg har fra tidligere erfaringer fra barneinstitusjoner, fått en hvis pekepinn på at dette barnehjemmet ble drevet ganske likt mange andre barnehjem i Brasil. I følge adopsjonsforeningene er det ikke uvanlig at det er få voksne som jobber på de enkelte barnehjem.

"To voksne på 10-12 barn på under 2 år kan ikke gi alle barna den omsorg som de trenger på døgnbasis. Rent praktiske forhold kan også ha gjort at man ikke kunne oppfylle barnas behov for disse stabile, trygge omsorgspersonene."

(Andersen, 2005, s. 19)

Sitatet fra adopsjonsforeningenes temahefte illustrerer faktisk forhold som har flere voksne enn på barnehjemmet der jeg var. På det aktuelle barnehjemmet i Brasil fikk i personalet all hovedsak kun tid til å sørge for at barna fikk en basis- oppfølging som at de hadde spist, kledd på seg, gjort lekser, redd opp senger osv. Her var det rett og slett ikke tid til å ta for seg det enkelte barn og se hans emosjonelle behov. Barnehjemmet hadde i følge min nøkkelinformant, en policy om at barna ikke skulle oppfatte personalet som en morsskikkelse. Det var fra barnehjemmets side en viss frykt for at barnehjemsbarna i kunne bli så knyttet til personalet, at de ved adopsjon, kunne få mye traumer med et oppbrudd fra barnehjemmet og de ansatte. Dette førte til en distansering mellom de voksne og barna, som igjen gjorde at emosjonelle behov heller ble prøvd dekket barna i mellom (jf. *jevnaldersosialisering*). Det virket som om det var strekt følelsesmessig

samhold mellom barna, mens de voksne hadde roller som var av mer organisatorisk art.

Ved dette barnehjemmet hersket det en oppfatning om at barna var mest tjent med at oppbruddet fra barnehjemmet ikke skulle føles som et tap. Oppholdet på barnehjemmet ikke skulle oppfattes som en familiekontekst med følelsesmessige bånd. Barnehjemmet skulle derfor fungere som en mellomstasjon og en trygg oppbevaringsplass for barna, fram til de ansvarlige fant mer permanente løsninger for dem. Men her kan det også nevnes at det er barn i Brasil som nok tilbringer store deler av oppveksten sin på barnehjem, selv om ønske og intensjonen nok er at disse barna skal bli plassert i vanlige familier. Her må det legges til at det ikke er så mange brasilianske familier som har økonomiske midler til å ta til seg et ekstra familiemedlem. Alternativet blir da å adoptere disse barna til utlandet, selv om de fleste barna ønskelig skal bli forsøkt adoptert bort innad i landet først.

På bakgrunn av mitt feltarbeid fant jeg at disse barna vokste opp i omgivelser der de etter norsk standard manglet mye av følelsesmessige og fysiske ressurser. Samtidig var det for disse barna et mye bedre alternativ å være på dette barnehjemmet enn å leve på gata. På barnehjemmene får de både mat, tak over hodet, klær, samt at de får litt skolering. Sammenlignet med mange andre barn i Brasil, har disse barna det ganske bra. Brasil har en av verdens største forekomst av gatebarn. Spesielt er det ille i byer som Rio de Janeiro. UNICEF (www.UNICEF.no) regner med at det eksisterer ca 100 millioner gatebarn på verdensbasis. Ca 17 millioner av disse, lever i Brasil. Disse barna er veldig utsatt for ulike typer overgrep som vold, seksuelle misbruk, sult, kulde, narkotikamisbruk, etc.

På det barnehjemmet jeg gjorde observasjonsstudiet mitt, var det en del barn som i tidligere barneår hadde rømt fra grov mishandling hjemme, og av den grunn hadde havnet på dette barnehjemmet. Noen av disse barna hadde i følge personalet rett og slett fortrenget hele fortiden sin og husket derfor ikke noe fra livet sitt før de kom på barnehjemmet, selv om de var forholdsvis gamle da de kom dit.

Jeg fant ikke en tradisjon for å praktisere det Alice Miller kaller *svart barneoppdragelse* slik som ble funnet på Jamaica (Fjelldal, 2001). Jeg observerte ikke under mitt opphold på barnehjem i Brasil, at noen ble tuktet eller slått. Så vidt jeg kunne observere, ble barna møtt med et smil av personalet. Hovedproblemet her var heller at voksenressurser var så begrenset at de voksne rett og slett ikke hadde muligheter til å sette seg ned med hvert enkelt barn. Ut i fra tidligere arbeidserfaring i Brasil, vet jeg at små barn kan bli liggende i senga si hele dagen, og omtrent ikke bli tatt opp eller stimulert. Dette er ikke fordi personalet ikke bryr seg om barna, men fordi det er så ufattelig knapt med ressurser. Tantene (*Tias* på portugisisk) på barnehjemmene får en funksjon der de gjør brannslukning på de helt prekære ting, og det ender opp med at barna må nøye seg med at de får hjelp til å tilfredsstille de mest påtrengende behov. Med dette mener jeg at *tias* hjalp barna med å få mat på bordet og passet på at barna fikk klær, nok søvn etc. Hvis noen virkelig hadde slått seg fikk de selvfølgelig trøst hos *tias*. Problemet var bare at *tias* hadde for liten tid til å se den enkeltes mentale behov.

De helsemessige og hygieniske forholdene på de barnehjemmene jeg gjennom to opphold i Brasil har besøkt, har alltid vært tilfredsstillende. Selv om det som oftest er gammelt og nedslitt, er det ganske rent. På det barnehjemmet jeg gjorde feltarbeidet mitt, hadde barna selv en stor del av ansvaret for rengjøring. Spesielt husker jeg godt da jeg kom inn på barnehjemmet sammen med nøkkelinformanten min, og to bitte små gutter

sto å skurte kjøkkengulvet, mens en annen gutt vasket inngangspartiet med kost og vann. De var så små, og jobbet som voksne.

Når det gjelder spørsmålet om hvorvidt barna på barnehjemmet fikk nok fysisk og psykisk stimuli til å utvikle seg normalt for alderen, vil jeg svare både ja og nei. Barna ble jo tildelt oppgaver innenfor husets fire vegger, noe som gjorde at de var ansvarlig for å mestre ferdigheter som å kle seg selv, forsyne seg med mat, re sengen sin osv. Samtidig hadde ikke personalet all verdens tid til å stimulere enkeltes barns talent. Allikevel så det ut til at barna behersket ferdigheter forventet for alderen. Hvis det er noe å bemerke i forhold til utviklingen på disse barna, måtte det være at de kanskje på noen områder virket noe mer mentalt barnslig enn norske barn på samme alder, samtidig var de jo som tidligere nevnt flinke til mange "voksenoppgaver".

Alt i alt kan mine observasjoner oppsummeres med at den tiden av oppveksten som disse barna tilbringer på barnehjem, er hva man i Norge kan kalle en oppvekst under "minimumskår". De primære behov ble stort sett dekket, men der stoppet også oppfølgingen. Disse barna er underernært på alt hva man kan kalle ekstraordinært i et barns liv. Her tenker jeg på oppfølging av det individuelle barnet, tilgang på leker, moro og god mat.

Konklusjonen etter mine observasjoner ble derfor at pga. for lite personale på barnehjem, har en del av disse barna hatt betydelig mangel på voksenkontakt. De har derfor i sin tidlige levetid stort sett gått glipp av det sosialiseringforløpet som omhandler *primærsosialisering* (Mead 1934). Men barnet har så fremt det har vært i stand til å ta kontakt med omverden (avhenger selvfølgelig av alder ved adopsjon), hatt muligheten til å ta del i jevnalderssosialisering på et tidlig tidspunkt av livet.

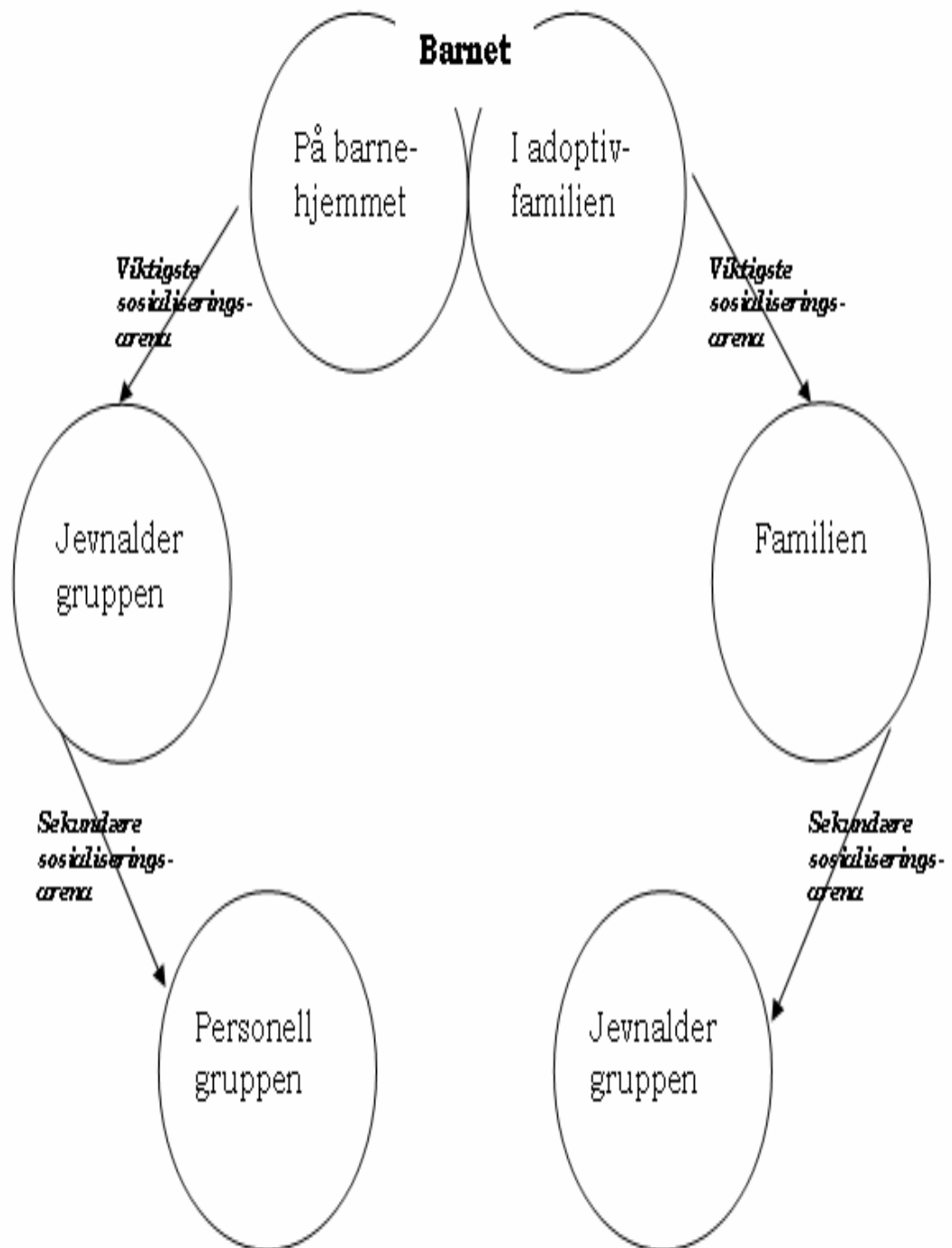
5

Analyse

Del 1 og 2 av analysen handler om tilknytnings- og sosialisering kontraster ved kontekstbytte fra barnehjem til adoptivhjem, og om hva dette kan medføre for utenlandsadopterte. Hva fører barnehjemsbakgrunnen med seg når barnet skal danne tette sosiale relasjoner og i tillegg knytte seg til familie? Denne sammenheng vil jeg illustrere med min egenkomponerte figur (se neste side). På grunnlag av mine observasjoner på barnehjem, forklarer figuren betydningen av de ulike sosialiseringarenaene for barnet. Når barnet oppholder seg på barnehjemmet blir barnets viktigste sosialiseringarena de andre barna (jevnaldergruppen). Personalet på barnehjemmet blir dermed av sekundær betydning med tanke på sosialiseringprosessen. Dette er helt motsatt av hva som illegges betydning etter adopsjon. Da vil den fremste sosialiseringarenaen være adoptivfamilien. Etter adopsjon illegges jevnalderssosialisering mindre betydning. Dette vises også på satsingsområdene i forskningen på utenlandsadopsjon.

Denne figur må leses som en figur som beskriver to ulike sosialiseringprosesser. Den er ikke sirkulær, men kan sees på som en tosidig figur som illustrerer barnets sosialiseringforløp før og etter adopsjon. Venstre del av figuren illustrerer sosialiseringforløpet før adopsjon, og høyre del illustrerer forløpet etter adopsjon.

Figur 1: Utenlandsadoptertes sosialisingsprosess

Del 1: Tilknytning

Hva med familiesosialiseringen?

Som figuren viser, er det grunn til å anta at når barnet kommer til adoptivfamilien sin, endres fokus fra jevnalderssosialisering til familietilknytning. Dette er naturlig, da tette relasjoner til familie og barn skal dannes.

De barna som blir adoptert fra utlandet, har hatt en helt annen type oppvekstvilkår enn ikke-adopterte. Her har båndene til ens biologiske mor blitt brutt ganske tidlig. Samtidig har barnet ofte opplevd å tilbringe mye tid alene i senga si de første levemånedene. Disse barn har hatt en annen sosialiseringssprosess i spedbarnsalder enn barn som ikke har bodd på barnehjem. Dette kan føre til at de utenlandsadopterte barna også vil ha et annet tilknytningsforløp med sine nærmeste omgivelser etter adopsjon, enn det ikke-adopterte har med sine biologiske foreldre. Der har tilknytningsprosessen startet allerede i mors mage og fortsatt etter fødsel (Bråten, 2002).

Det viser seg at selv nyfødte har en sterk sensitivitet til sine omgivelser, og da spesielt til sin mamma (Chappel og Sander 1979 i Smith og Ulvund 1999). Når barnet har åpnet sine øyne etter fødselen, begynner barnets kommunikasjon med sin mor. I følge Chappel og Sanders forskning viser det seg at det er en unik gjensidig påvirkning i samspillet mellom mor og barn. Hver av mor-barnparene i Chappel og Sanders forskning, avpasset samspillet på sin egen måte. Av den grunn, fikk de ulike parene sitt unike samspillmønster (ibid). Morens ansikt var det barnet først var opptatt av.

I en barnehjemssituasjon kan det tenkes at barn kan oppleve at de har en omsorgsperson som ikke fungerer som en like sterk omsorgsgiver som ens egen mor ville ha vært. Samspillet mellom barnet og omsorgsgiver på barnehjemmet får ikke den samme ritualiserende betydning som Erikson (1968) mener er den ideelle utviklingskonteksten for et barn. Det forholdet mellom mor og barn som Erikson kaller for en *"kosmisk orden"* der mor og barn har et gjensidig kjærlighetsforhold tuftet på at barnet trenger moren og moren elsker sitt barn, mangler. Antageligvis vil en barn-voksenrelasjon på et barnehjem være mer tuftet på at barnet er avhengig av barnehjemsansattes omsorg. Denne relasjonen har en mer ensidig karakter enn en mor-barnrelasjon. Selv om barnehjemsansatte som oftest gjør en fantastisk jobb med den tida og de ressurser de råder over, vil dette aldri måle seg med et forhold som eksisterer mellom barn og foreldre i en vanlig familierelasjon. Samtidig må man ikke glemme at de barna som bor på barnehjem, bor der fordi det er den beste løsning for disse barna. Ikke alle mor-barn relasjoner kan idealiseres på en slik måte som Erikson (1968) mener er en sunn og normal relasjon mellom mor og barn. Hos disse barna kan det være en god løsning å være på barnehjem.

Eriksons (ibid) teori går ut på at utvikling av tillit avhenger av at man har hatt stabile omsorgspersoner, og trygge omgivelser det første leveår. Hvis barnet ikke har opplevd trygge relasjoner i tidlig levetid, kan barnet utvikle en grunnholdning av mistillit til sine omgivelser og egne evner. Tillits-teorien kan være nyttig i forståelsen av hvorfor tilknytningsprosessen med utenlandsadopterte noen ganger er krevende. Særlig er de barna som kommer til adoptivfamilien sin noen år gamle, interessant for denne teorien. Disse barna har allerede gjort seg noen selvstendige erfaringer på godt og vondt, som kan være med å underbygge hvor vidt de er modne for å danne gode relasjoner med de personene som preger tilværelsen i adoptivlandet. Tillit er i følge denne teori, vesentlig for at grunnlaget for at en god identitetsutvikling skal kunne skje, og hos noen

utenlandsadopterte, har denne tillitsutviklingen ikke enda startet. Dette skjer først når barnet får et nært forhold til sine foreldre.

Dalen og Sætersdal (1999) sier at barna ikke kommer til familien som "ubeskrevne blad," og at barna i noen tilfeller har opplevd ting som påvirker dem på en "livsavgjørende" måte. Det vil si at hvis man ser adopterte barn med en patologisk⁶ oppførsel, vil dette i følge Eriksons (1968) teorier forklares ut i fra hvilke forhold barnet har levd under i starten av livet. Det er nemlig en sammenheng mellom hva barnet har opplevd i tidligere barneår av omsorg og tilknytning, og hvordan barnet i eldre barndom/ungdomstid takler utviklingskriser. Tidligere erfaringer avgjør også hvordan barnet bearbeider disse kriser. Kriser er i følge Erikson når man i identitetsutviklingen går fra en utviklingsfase til en annen. Eriksons teorier sier også at avvikende atferd er en del av identitetsprosessen, og som normalt sett forvinner når krisen er gjennomarbeidet. Patologisk atferd vil spesielt synes på unge som har gjennomgått prosesser i tidligere barndom som er helt forskjellig fra oppveksten de har fått senere. Hos utenlandsadopterte kan avvikende atferd dermed bli en mer framtrædende prosess.

Det at mange av de barna som blir adoptert, har gått glipp av den "kosmiske orden" (Erikson, 1968) mellom mor og barn tidlig i livet, gjør at de i senere barndom og ungdom må kompensere for tapt tilknytning (jf. regresjon). Man kan samtidig tillate seg å tenke at mange utenlandsadopterte ikke går glipp av disse viktige relasjonene, men at relasjonsutviklingen mellom mor og barn kun blir forsinket fram til barnet er adoptert. Når barn som etter et opphold på barnehjem senere blir adoptert, er det allikevel trolig at de kan ta igjen tapt relasjonsbygging. Da med sine nye foreldre. Disse barna er som oftest høyt etterlengtet og sterkt elsket av sine adoptivforeldre. Dette

---

⁶ Patologisk er et annet begrep for sykelig (pedagogisk- psykologisk ordbok, 1996).

gjør at det forholdet disse barna får til sine adoptivforeldre ofte er like sterkt som det ikke-adopterte får til sine foreldre.

I følge Dalen (2005(b)) er det vanlig at foreldrene opplever fødselslignende følelser i det de møter barnet sitt for første gang. Mange foreldre gråter og stemningen er veldig spesiell ved første syn av barnet. Mange foreldre har i følge Dalen skildret at de glemte alle omgivelsene rundt barnet. Det eneste foreldrene hadde øyne for, var selveste barnet.

På grunn av sterke følelser for barnet, trenger derfor ikke adoptivbarna å mangle grunnholdningen om tillit. Derimot kan det hende at de utvikler en noe forsinket grunnholdning av tillit der prosessen starter i det barnet møter sine adoptivforeldre. Da skjer det ved hjelp av adoptivforeldrenes kjærlighetsrelasjon til dette barnet. Grunnholdningsbygging (jf. Erikson 1968) er allikevel avhengig av mange faktorer. Bl.a. er det avhengig av om barnet er mottakelig for en sterk relasjonsbygging når det kommer til adoptivfamilien. Her kan det være at adopsjonsalder og tidligere erfaringer spiller en rolle. Noen barn kan allerede ha utviklet en grunnholdning om mistillit. Slike barn vil nok i senere identitetsprosess ha større problemer med å utvikle et godt selv bilde samt danne gode av relasjoner med andre. Barn med en grunnholdning av mistillit, kan være preget av liten tro på egne evner og samtidig ha en mistillit til andre. Noen av disse barna vil derfor også by på større problemer i relasjonsbyggingen mellom barn og foreldre.

Barn med liten mottagelighet for relasjonsbygging kan trenge store ressurser for å danne adekvate relasjoner med familien, barnehage og andre sosialiseringssettinger. For at disse forholdene da skal bedre seg, og for at barnet skal bli trygg på disse omgivelsene, kreves det hardt arbeid fra adoptivbarnets omsorgsgivere.

Cato Wadel (2005) beskriver relasjonsbyggingsprosessen som *relasjonelt arbeid*:

"Mellommenneskelige relasjoner er en ressurs som må forvaltes i fellesskap med andre mennesker. Denne forvaltning krever at en tenker relasjonelt. Det innebærer at partene i en relasjon er i stand til å etablere gjensidighet i samhandling og i rettigheter og plikter ovenfor hverandre."

(Wadel, 2005, s.35)

Barn som ikke er vant til å danne tette bånd til omsorgsgivere, vil nødvendigvis bruke mer tid før de er i stand til å danne en relasjon som er tuftet på gjensidighet i samhandlingen med sine adoptivforeldre. Barnet har ikke vært vant til den formen for relasjonsbygging der han/hun kun i kraft av sin eksistens faktisk har rettigheter til å bli ivaretatt og elsket. Samtidig medfører adopsjonen en plikt til å være i denne ivaretagelseskonteksten med sine nye foreldre. Når barnet er adoptert får han/hun en forpliktelse til å danne en relasjon til sine adoptivforeldre, fordi barnet er adoptert av nettopp disse foreldrene. Dette er en uvant kontekst for barnet. I denne sammenheng, er relasjonsforpliktelsen tuftet på at barnet ikke kan velge om han/hun skal bli adoptert, eller hvem som adopterer han/henne. En del adoptivforeldre beskriver prosessen med å danne nære relasjoner med adoptivbarnet som vanskelig. Barnet reaksjoner på å ha fått nye foreldre kan i noen tilfeller være ulogisk med tanke på forventede reaksjoner. En mor som adopterte fra Kina (Dalen 2005(b)) sa at barnet i begynnelsen var veldig stille. Det var akkurat som om barnet var i sjokk. Dette er reaksjoner som er vanskelig å takle. De barna som ikke viser følelser ved dannelsen av den nye foreldre-barn relasjonen, er mye vanskeligere å forholde seg til enn et barn som skriker. Foreldre som har adoptert barn som nesten har vært mimikkløs den første tiden, beskriver dette som svært krevende.

Wadel sier at det er ulike "rammer" for relasjoner på institusjoner enn innen familie, vennekrets, arbeidsplass etc. Det er nettopp av denne grunn at det relasjonelle arbeid innenfor det å skape en familie sammen med adoptivbarnet, er så forskjellig fra relasjonelt arbeid på et barnehjem. På barnehjem er rammene for relasjonsbygging satt slik at hverdagen skal være så funksjonell som mulig. I en familiesituasjon er "rammene" for det relasjonelle arbeid vel så mye tuftet på kjærlighet og ønske om å danne gode mellommenneskelige relasjoner.

For eksempel hvis man refererer til dette i sammenheng med de barna jeg møtte på feltarbeid i Brasil, kan man jo tillate seg å hevde at enkelte barn fra dette barnehjemmet kanskje ville få problemer med tilknytningsprosessen ved adopsjon pga. traumer som kommer av et vanskelig liv før barnehjemsoppholdet. Noen av barna jeg møtte på barnehjem var i følge muntlig informasjon, så traumatisert fra tidligere barndoms hendelser at de rett og slett hadde *fortrengt* hvem de var før de kom til barnehjemmet. Dette skjedde selv om de var så gamle, at alder ved ankomst egentlig skulle tilsi at de var i stand til å huske.

I følge S. Freud (i Jerlang, 1995) finnes det tre ulike bevissthetstillstander hos mennesket. Disse tilstandene kalles; det bevisste, det førbevisste og det ubevisste. Fortrengning av opplevelser befinner seg på et psykologisk stadium som tilhører det ubevisste. Freud mener at det finnes ganger mellom de ulike bevissthetsstadier, og at fortrengte minner kan gjøre seg synlig i ulike prosesser. Jerlang (1995) illustrerer dette med å si:

"Først har vi et stort rum (det ubevidste), så en korridor (det førbevidste) og derefter en salon (det ubevidste). I korridoren mellom de to rum finnes dørvogteren, og her bliver visse af impulserne fra det ubevidste rum stoppet og trængt tilbage, fordi de er uforenelige med Jeg'et."

(Jerlang, 1995, s.44)

Dette forklarer at erfaringer som barnet har gjort, og som ikke er lett å "bære" med seg, også er noe man i det lengste holder borte fra det "store rum" (bevisstheten). Dette kan allikevel, i følge Freud, endre seg når personen blir beruset, får høy feber eller drømmer. Da kan fortrenkte minner komme til overflaten.

Man kan anta noen hendelser som hos enkelte utenlandsadopterte som har ført til traumer og fortrenkning, ved senere anledning kan komme opp til bevissthet. Da kreves det bearbeidelse. Hvis disse barna i overgangen fra barn til ungdom må gjennomarbeide disse traumene mentalt, samtidig som de som adoptert går igjennom en "vanlig" utviklingskrise, kan dette igjen resultere i en patologisk atferd som overskygger individets kompetanse til å danne viktige mellommenneskelige relasjoner i ungdomstiden. Den patologiske adferd gjør at folk trekker seg unna. I følge Erikson er det nettopp en vellykket utgang av "vanlige" utviklingskriser, den viktigste forutsetning for mestring i dannelsen av relasjoner senere i livet.

Først må barna gjennomgå en regresjonsperiode

Det er kjent at adoptivbarns biologiske og psykiske utvikling kan komme i utakt når de blir adoptert. Mange barn har som tidligere nevnt brukt uforholdsmessig mye tid i sengene sine under oppholdet på barnehjemmet. Dette medfører at barnet kan være noe understimulert når de kommer til

adoptivfamilien sin. I følge Monica Dalen (2005(a)) ser det ut til at adoptivbarna kompensere de tapte muligheter for stimuli under barnehjemsoppholdet når de kommer til adopsjonsfamilien. Dette kan gi seg utslag i at det synes som om barnet oppfører seg mer "barnslig" enn hva den biologiske alderen tilsier. Ofte viser det seg også at adoptivbarna foretrekker å leke med yngre barn. I mange tilfeller har utenlandsadopterte sans for leker og lekemåter som jevnaldrende har vokst i fra.

Fysisk og psykisk utvikling hos utenlandsadopterte kan også i noen tilfeller være tilbakesatt pga. underernæring og manglende oppfølging, men disse barna kan også virke eldre enn de er p.g.a. at de innehar selvstendige ferdigheter som ikke forventes av barn på samme alder. Disse ferdigheter er som oftest innlært som kompensasjon for manglende oppfølging av omsorgspersoner. Noen, og da spesielt jentene kan komme for tidlig i puberteten p.g.a. at de har et asymmetrisk utviklingsforløp (Sætersdal og Dalen, 1999). Enkelte adoptivbarn er også veldig selvhjulpne på noen områder, mens de er helt hjelpeløse på andre områder. Alle disse faktorer kan gjøre at adoptivbarnet møter situasjoner der det er andre forventninger til dem enn det barnet mentalt er i stand til å takle.

Ziehe og Stubenrauch (1984) hevder at nødvendigheten av regresjon dreier seg om behovet for fusjon og enhet med andre viktige objekter i ens liv. I denne sammenheng, er det ganske tydelig at det hos utenlandsadopterte barn dreier seg om behovet for fusjon med adoptivfamilien sin i den første tiden av adopsjonen. I følge Ziehe og Stubenrauch er regresjonsbehovet en type lystfølelse hos individet. Lystfølelsen kan også i denne sammenheng være en følelse av midlertidig fravær av angst (ibid). Det vil i denne kontekst kunne tolkes som at barnet endelig ved adopsjon, føler seg ivaretatt. Da kan barnet gi slipp på en del vanskelig følelser knyttet til barnehjemsoppholdet. Dette kan arte seg som tilbaketrekning fra det aktuelle mentale utviklingsstadiet. Barnet gjør dette for å prøve å erstatte

den tidlige erfarte angstfølelsen under barnehjemsoppholdet, med trygghetsfølelse. Her har barnet behov for gjennomarbeidelse av en vanskelig start på livet. Denne gjennomarbeidelsen gir seg utslag i en regresjonsreaksjon der barnet eksempelvis har behov for å bli behandlet som en baby selv om han/hun er eldre.

Behovet for regresjon er vanlig når adoptivbarnet endelig har muligheten til å være det lille barnet som han/hun egentlig er. Det kan se ut til, at hos utenlandsadopterte kan dette psykologiske fenomen være mer fremtredende i tilpasningen til en ny tilværelse hos adoptivfamilien (Dalen 2005(a)). I en adoptivsituasjon har barnet opplevd mye før adopsjon som kan gi seg utslag i en irrasjonell handlingsmåte. Siden regresjon kan tilskrives en tilpasningsmekanisme, er det grunn til å anta at det er mer normalt for utenlandsadopterte å gjennomgå en fase med regresjon enn å ikke gå over i en regresjonstilstand.

Ziehe og Stubenrauch sier at regresjonsbehovet likevel fremmer progresjonsinteressen. Redselen for å mislykkes i tilværelsen gjør at individet føler behov for å holde på det kjente, og derfor går inn i en regresjonstilværelse. Samtidig er individet redd for å falle tilbake på perioder eller faser i livet som han/hun føler at han/hun har mislykkes i. Dette er en prosess som igjen fremmer behovet for å se framover (progresjon). I en adopsjonssammenheng kan man tolke dette som en prosess som skjer i det barnet blir adoptert. Da får barnet et behov for å fremme en trygg tilværelse. Behovet for trygghet blir tilfredsstilt ved at barnet går litt tilbake i utviklingen. Ved å gjennomgå denne regresjonsprosessen, kan barnet etablere et trygt forhold til sin nye familie. Familien gir den adopterte en trygghetsfølelse som barnet ikke har hatt på et tidligere tidspunkt i utviklingsforløpet. Men samtidig med etableringen av trygghet, vil barnet oppleve angst for å bli forlatt. Denne angsten skriver seg tilbake til opplevelse av barnehjemsoppholdet. Disse følelsene trigger

det adopterte barnets behov til å beholde sin nye tilværelse. Dette behovet utløser mekanismer som fører til at barnet etter hvert allikevel følger trangen for en progresjon i utviklingen.

Man kan med dette si at behovet for progresjon og behovet for regresjon går hand i hand. En periode med regresjon i utviklingen vil dermed etter en tid bli avløst av en ny psykologisk fase preget av barnets behov for progresjon. Dette er et normalt livsløp. Hos utenlandsadopterte blir dette livsløpet mer anskueliggjort ved at barnet har fått en ekstrem start på livet, og dermed får et utviklingsforløp som ikke er helt på linje med ikke-adopterte. Med dette mener jeg barnets erfaringer fra det å bli forlatt av sin biologiske mor, og det å tilbringe sin første tid på barnehjem, preger resten av utviklingsforløpet. Det å ha opplevd manglende omsorg, samt å kanskje ha hatt liten tilgang på andre goder, kan gi seg utslag i prosesser som kan virke litt uforståelig for adoptivfamilien. For eksempel kan barnet få en veldig klamrende atferd til sin adoptivmor eller adoptivfar. Redselen for å miste adoptivforeldrene, kan føre til at barnet ikke handler rasjonelt når adoptivforeldrene forlater barnet for en liten periode. En annen måte dette kan slå ut på, er at barnet har en helt ukritisk holdning til å bli tatt hånd om av forholdsvis ukjente voksne. Dette er fordi barnet ikke har lært å knytte seg til faste omsorgspersoner. Her vil adoptivforeldrene ha en viktig jobb med å danne en sterkere følelsesmessig relasjon med barnet.

Spranget fra en tilværelse på barnehjem i utlandet til en familie i Norge kan bli så stort at det må bearbeides. Undertegnede har selv hørt om et eksempel der et barn adoptert fra Colombia, gikk tilbake til å krype på alle fire i stedet for å gå, selv om han var fire år gammel. Det er her grunn til å tro at dette er en måte barnet mentalt gjennomarbeider overgangen fra barnehjem i Colombia til adoptivfamilien. Barnet tar på denne måten igjen den tapte småbarnstiden.

Man kan kanskje i denne sammenheng konkludere med at mange adoptivbarn har et mindre lineært utviklingsforløp enn ikke-adopterte. Barnet hopper fram og tilbake i den psykologiske utviklingen (Dalen og Rygvold, 2004). Det utenlandsadopterte barnet vil nok i perioder av livet søke tilbake til en mental trygghet ved å barnsliggjøre seg selv. Kanskje er det slik at søken om den "tapte" småbarnsperioden alltid vil være der? I sammenheng med mitt feltarbeid i Brasil, tilsier mine observasjoner at mangel på en tett kontakt med en voksen omsorgsperson, samt mangel på materielle goder som leker og annen "luksus", manifesterer seg i utslag om behovet for å være barnslig og ubekymret etter adopsjon.

Siden mange brasilianske barn ofte er noen år når de blir adoptert, kan man anta at de trenger å leke mye, og høyere opp i alder enn ikke-adopterte. Grunnleggende i alle barns behov, er behovet for lek. Gjennom leken utvikler barnet mentale og fysiske ferdigheter. De eldre adopterte som har vokst opp på barnehjem, har ikke kunne fått utløp for sitt behov for lek på samme måte som barn i vesten. Selv om Ziehe og Stubenrauch (1984) mener at regresjon er vanlig i utviklingsforløp hos alle. Jeg velger likevel å tro at den uortodokse starten på livet hos utenlandsadopterte gir seg utslag i et mer tydelig regresjonsforløp i utviklingen enn hos ikke-adopterte.

Når det gjelder utenlandsadopterte har de på mange måter vært prisgitt sin egen kunnskap for å lykkes i sin tilværelse på barnehjem. Det at det er så mange barn på få voksenressurser, gjør at barna fra de er veldig små, i betydelig grad må klare seg selv. Det blir hele tiden satt krav til progresjon. Dette er helt nødvendig for at hverdagen på barnehjemmet skal fungere. Barnet må snarest mulig lære seg å kle seg selv, spise selv etc. Barnet gjør dette på bakgrunn av omgivelsenes krav. Når barnet kommer til adoptivfamilien, er det ikke behov for å handle etter plikt lengre. Da kan

barnet handle ut i fra sine egne lyster. Derfor er det naturlig at barnet trenger å være et lite barn igjen og å ta igjen "den tapte barndommen".

Del 2: Sosialisering

Tilpasning til nye sosiale arena

Når jeg i denne delen av analysen snakker om sosialisering og jevnalderrelasjoner, forutsetter dette at barnet allerede har tilegnet seg sosiale erfaringer før adopsjon. Det vil da nødvendigvis si at barnet ikke kan være helt lite når han/hun blir adoptert. Grunnen er at små babyer ikke har klart å gjøre seg de samme erfaringene som de litt større barna.

Selv om mye forskning viser at det som oftest går bra med de adopterte og deres relasjonserfaringer (Botvar 1999), oppgir så mange som 10 % av de utenlandsadopterte i Botvars (ibid) undersøkelse at de ikke har "en venn de kan dele ting med". I tillegg fant han ut at en større andel av de utenlandsadopterte enn de norskfødte har blitt ertet og plaget (Dalen og Rygvold, 2004).

Det å ha en nær venn har for de fleste stor betydning. Dette gjør at det er viktig at momenter ved jevnalders sosialisering er med i min analyse. Jeg er ikke ute etter en generalisering av alle utenlandsadopterte, men ønsker på grunnlag av min empiri og kunnskap om eksisterende teori, å se på noen momenter som viktiggjør og vanskeliggjør sosialiseringsutfordringer i jevnaldergruppen.

I litteraturen som omhandler utenlandsadopsjon, er det forholdsvis lett å finne teorier som omhandler barnets tilpasning i familien (Dalen (1999, 2004, 2005), Dalen og Sætersdal (1999), Dalen og Rygvold (2004) og Botvar (1999)), mens det ikke er så lett å finne adekvat litteratur som omhandler jevnalderssosialisering hos utenlandsadopterte. Av denne grunn blir mitt eget empiriske materiale mer vektlagt i del 2 av analysen som omhandler sosialisering, enn del 1 og 3.

Den første sosialiseringsarenaen utenom familien, er hos mange adoptivbarn barnehagen. Noen adoptivbarn kan få vansker med å mestre de sosiale kodene i barnehagen. Ofte kommer de dit ganske tidlig etter adopsjon. Adoptivforeldre har rett til vanlig fødselspermisjon (jf. folketrygdloven), noe som gjør at mange utenlandsadopterte begynner i barnehage ca. et år etter adopsjon.

Usikkerhet hos barnet ved barnehagestart kan gi seg utslag i ulike mekanismer på omgivelsene. Det kan hende at barnet holder seg mye for seg selv, blir mer fysisk utagerende på omgivelsene, er klengete på personalet, eller tar lite initiativ til å ha en interaksjon med de andre barna (Sigurdson, Lyngvi og Rygvold, 2004). Alt dette kan tolkes som en reaksjon på utrygghet i forbindelse med at de er blitt forlatt av adoptivforeldrene, og satt i en sosial kontekst de ikke helt kjenner.

I følge adopsjonsforeningenes temahefte (Sigurdson Lyngvi og Rygvold, 2004) om barnehagetilpassning hos utenlandsadopterte, kan barnet reagere negativt når han/hun blir forlatt av adoptivforeldrene. Dette kan gi seg utslag i utrygghet og redsel. Grunnen kan være at barnehagen gir assosiasjoner til barnehjemsoppholdet, og derfor gir barnet angst for at dette er en ny type barnehjemstilværelse.

Siden de sosiale egenskaper hos den adopterte utvikles best ved sosialisering mange i ulike settinger (jf. Frønes 1998, Mead 1934, 1956), er det viktig at barnet har flere sosialiseringsarenaer. Når man ser på hvilke tiltak som må gjøre for at den utenlandsadopterte skal få et best mulig utgangspunkt for å danne sosial kompetanse og utvikle sin identitet, er det nok viktig at barnehagen er en sosialiseringsarena som stimulerer til sosial interaksjon med jevnaldrende. Samtidig er det viktig å ikke glemme at det etter mine observasjoner er slik at barna på barnehjem i Brasil ser ut til å ha hatt en høy kompetanse i å mestre relasjonsbygging med andre barn. Det spesielle med at barn har en slik erfaringsbakgrunn, er at jevnalders sosialisering likevel ser ut til å være en utfordrende sosialiseringsarena etter adopsjon. Dette til tross for at jevnaldergruppen sannsynligvis har vært den viktigste sosialiseringsarena under barnehjemsoppholdet. Grunnen kan være at fokuset på en vellykket familiesosialisering etter adopsjon, blir så altomfattende at barnet ikke har overskudd eller kapasitet til å danne gode relasjoner med jevnaldrende.

Språkregler og spilleregler

".....de kan ha et dårligere ordforråd enn alderen skulle tilsi. Dette kan vise seg ved at de har få ord og kanskje lite nyanser i ordforrådet....."

(Sigurdson Lyngvi og Rygvold, 2004, s.16)

Det ser også ut til at enkelte adoptivbarn har større problemer med forståelse av enkelte begreper enn jevnaldrende. Dette kan bl.a. være fordi de under barnehjemsoppholdet ikke har hatt de samme mulighetene til å gjøre seg de fysiske erfaringene jevnaldrende i Norge har gjort. Disse erfaringene er viktig for utvikling av begreperfaring. Fysisk stimuli og forståelse av begreper henger sammen for å kunne utvikle erfaringer om omverdens natur. I følge M. Dalen (2005(a)) tilegner utenlandsadopterte

seg fort det nye språket, samtidig som de mister sitt gamle språk (forutsatt at barnet har lært å snakke når det blir adoptert). Adoptivbarna blir ganske fort like dyktige i norsk dagligspråk som andre barn. Det synes som om forskjellen på språkutvikling hos utenlandsadopterte og ikke-adopterte, er at de utenlandsadopterte får problemer med begrepsforståelse. Dette kan særlig komme til syne i skolesammenheng.

"For eksempel kan en 5-åring bruke ordet skje om alle gjenstander som har med bestikk å gjøre. Skje, kniv, gaffel - det vil si alle gjenstander innen samme meningsmessige område. At få ord dekker mye, merkes ikke alltid i dagligspråket, men det kan føre til problemer i utviklingen av mer presis og nyansert begrepskunnskap."

(Sigurdson Lyngvi og Rygvold, 2004, s.16)

Det kan vise seg at mange adoptivbarns manglende forståelse av begreper, kompliserer hele integrasjonsprosessen med jevnaldrende barn. Ca. en tredjedel av adoptivbarna får større språkproblemer (Dalen og Sætersdal, 1999). Disse barna klarer helt fint å forstå hva som blir sagt til dem, men de forstår ikke bruken av begrepene. De kan ha et hverdagsspråk som er ganske bra, og dette kan igjen kamuflere at de har problemer med andre deler av språket. Slike faktorer i språkforståelsen kan i tillegg til skoleproblemer, føre til misforståelser som kompliserer relasjonene til jevngamle. I noen tilfeller kan dette føre til at den adopterte kan bli sett på som dum eller sær, fordi han/hun noen ganger misforstår de språklige kodene. Det kan lett føre til stigmatisering av den adopterte.

"Et dårlig ordforråd og særlige vansker med noen ord, kan føre til problemer med å fortelle om hendelser og opplevelser, og formidle beskjeder på en slik måte at andre forstår. Det ser ut til at noen har vansker med å holde tråden og fortelle i tidsrekkefølge."

(Sigurdson Lyngvi og Rygvold, 2004, s.17)

Sitatet illustrer noe av de utfordringer språkvansker gir i sosialiseringssammenheng med omverdenen. Dette er noe av problemet som illustrerer at jevnalders sosialisering blir veldig utfordrende for adoptivbarn med språkvansker.

I følge Mead (1934) er språket det fremste medium i sosialiseringen. Det at andre snakker om deg og med deg, gjør deg bevisst på hvem du er. I dette perspektivet, blir det da desto viktigere for de utenlandsadopterte å lykkes i språkutviklingen. Gjennom et godt språk kan nemlig barnet være i stand til å delta i ulike sosialiseringssituasjoner. Mead bruker eksempler fra lek-situasjon og eksempler fra lagspill for å illustrere hvordan barn lærer å ta andres perspektiv. Å ta andres perspektiv gir barnet bevissthet på egen stilling i sosiale kontekster. Barnet lærer å se seg selv slik som andre ser han/henne. For at adoptivbarnet skal kunne utøve denne typen sosial interaksjon, er det viktig at barnet har fått en forståelse av spillereglene. Her bør de språklige kodene være på plass for at han/hun skal kunne være på samme nivå som sine "med- og motspillere". Viktigheten av å ikke gå glipp av sosiale *game*- prosesser, er at barnet gjennom disse prosessene konstruerer sitt sosiale *selv*. Gjennom det sosiale *selvet* blir barnet i stand til å være et aktivt og handlende individ som samvirker og kommuniserer i ulike fellesskap.

Viktigheten av jevnalders sosialisering

Ved at adopsjonen representerer en avgang fra en virkelighet til en annen, møter adoptivbarn utfordringer i sosial interaksjon med mennesker i ulike sammenhenger. Selv om den viktigste sosialiseringsarenaen for noen adoptivbarn var jevnaldergruppen på barnehjemmet, kan barnet få problemer med samhandling med jevnaldrende i sin nye livssituasjon. I

tillegg til språkutfordringer, har ikke-adopterte og den adopterte hatt ulike utviklings- og erfaringsbakgrunn.

Det er av den grunn viktig at adoptivbarn også lykkes med jevnalderrelasjoner i adoptivlandet. Hovedgrunnen til dette er at jevnaldersosialisering representerer et sosialisingsforløp som ikke kan erstattes av en vellykket sosialisering i adoptivfamilien. Jevnaldersosialisering gir barnet andre ferdigheter enn de ferdigheter barnet tilegner seg i en familiekontekst. Selv om Mead (1934, 1956) kaller jevnaldersosialisering for sekundær sosialisering og familiesosialisering som primærsosialisering, vil jeg tillate meg å hevde at disse begreper ikke bør rangere viktigheten av de ulike sosialisingsforløpene. Den sekundære sosialiseringen er etter min mening like viktig for adoptivbarnet som den primære. Grunnen er at "summen" av de ulike sosialisingsforløpene forbereder barnet til å bli et selvstendig individ og en samfunnsborger.

Det jeg observerte på feltarbeid på barnehjem i Brasil, var at barna hadde stor evne til å samhandle med hverandre. Dette ga disse barna kompetanse i sosial *desentrering*. Disse barna er avhengige av å bli oppfattet som "lagspillere," fordi de er avhengig av sine jevnaldrende for å klare seg i tilværelsen som barnehjemsbarn. Jeg kan derfor driste meg til å "snu" på Meads (ibid) sosialisingsperspektiver når det gjelder disse barnehjemsbarna, og si at det jeg observerte på barnehjemmet var at den viktigste sosialiseringen skjedde i samspill med de andre barna. Dvs. at jevnaldergruppen syntes å være barnets viktigste sosialisingsagent. I en vanlig oppvekst hos ikke-adopterte, skjer det først en prosess der barnet lever i samspill med sin familie (*primærsosialisering*), og når dette samspillet har fått etablert seg, søker barnet ut mot andre sosialisingsarenaer. Først da blir sosial interaksjon med andre enn omsorgsgivere viktig for barnet. Men hos barn som bor på barnehjem kan man etter hva jeg erfarte, se at den viktigste arenaen for sosial samspill er den som skjer i barnegruppa.

Det så ut som at der det skortet på et voksenfang å sitte på, var det alltid en plass for en liten stakkar hos en liten "storebror" eller "storesøster". Dette er heller ikke så ulikt erfaringene barn i barnrike familier gjør seg. Der har mor og far begrensede ressurser til å tilfredsstille den enkeltes behov til enhver tid. Da gjør de miste barna seg bruk av sine eldre søsken. Også de helt små barna på barnehjem kan ha hatt muligheten til å utvikle en slags kompetanse innenfor jevnaldersosialisering. Dette begrunner jeg ut i fra mitt første besøk på et barnehjem i Brasil i 1996. Der observerte jeg at grindsengene der babyene lå, stod side om side. Det disse små foretok seg, var å se på, og pludre med hverandre gjennom sprinklene på senga. Av den grunn, synes jeg det også viktig å nevne at barnet kan erverve seg sosial kompetanse under barnehjemsopphold (jf. figur 1), selv om hovedfokuset til min avhandling er utfordringsområder i disse sosialiseringssammenhengene etter adopsjon.

Når barnet til slutt kommer til et godt hjem hos adoptivfamilien sin, får han/hun dette behovet for *regresjon*. Spesielt er nok dette vanlig hos de barna som er over året før de blir adoptert. Den adopterte kan ha nok med å knytte seg til sin nærmeste familie, og vil i starten ikke være mottakelig for å danne tette relasjoner utenfor en familiær kontekst.

"I forbindelse med tilpasning til ny familie er det ikke uvanlig at barnet trekker seg inn i seg selv. Mange har lite overskudd til sosial aktivitet. Mangelfulle motoriske og psykiske ferdigheter, begreper som mangler, den mellommenneskelige kommunikasjonen og samspillet som aldri har fått mulighet til å utvikle seg, kan ha betydning for om adoptivbarnet faller utenfor leken og fellesskapet."

(Sigurdson, Lyngvi og Rygvold, 2004, s.12)

Det er verdt å tenke over at den utenlandsadoptertes omgang med jevnaldrende likevel er av stor betydning også etter adopsjon. Siden evnen til sosial *desentrering* (Frønes, 1998) utvikles gjennom jevnalderrelasjoner,

viktiggjør det argumentet for at barnet har behov for en vellykket omgang med andre barn på omtrent samme alder som seg selv. På denne sosialiseringarena får adoptivbarnet muligheter til å lære andre sosiale ferdigheter enn det barnet lærer hjemme.

Hvis den adopterte får problemer med interaksjon med andre barn, kan dette forplante seg i innlæringen av sosial kompetanse senere i livet. Med årene vil det gjøre sosial samhandling mer problematisk. Evnen til sosial *desentrering* vil da kunne være svekket, siden denne prosessen ideelt sett starter fra barnet er lite. Selv om den adopterte har lyktes i tilknytningsprosessen med sin familie, er det en annen kompetanse som ligger til grunn i jevnalderssosialisering. Siden det allikevel ser ut til at barn med barnehjemsbakgrunn har hatt evnen til å danne gode relasjoner med andre barn på barnehjemmet, kan man gå ut i fra at den adopterte som oftest har en grunnkunnskap om hvordan mekanismene i jevnalderrelasjonene fungerer. Ved problemer med interaksjon mellom den adopterte og andre barn, kan årsakene da være faktorer som språk eller generelle *tillitsvansker* (Erikson, 1968) hos den adopterte.

Når det gjelder barn med barnehjemsbakgrunn, er den sosiale kunnskapen som de utenlandsadopterte tilegner i omgang med jevnaldrende på barnehjem, heller ikke like nyttig etter adopsjon. Grunnen kan være at jevnalderrelasjoner på barnehjemmet og jevnalderrelasjoner i sosiale kontekster i adoptivlandet, har ulik karakter. På barnehjemmet er jevnalderrelasjonene tuftet på overlevelsesteknikker. Barna er i en sosial kontekst der gjensidig avhengighet er den essensielle relasjon. Barna utfyller hverandres behov for omsorg og hjelp til praktiske gjøremål. Disse relasjonene er derfor basert på det faktum at barna får for lite voksenomsorg.

I adoptivlandet derimot, er relasjonene mellom jevnaldrende av en slik karakter, at de relasjonene som oppstår mellom barna, er tuftet på at de har et gjensidig ønske om å omgås. De adopterte blir i sin nye tilværelse, tvunget til å finne sine venner i andre sosiale sammenhenger enn det de gjorde på barnehjem. De barna som den adopterte møter i disse nye sosiale sammenhengene, er igjen de barna som skal representere den sterkeste referansegruppen for jevnaldersosialisering. I jevnaldergruppen i adoptivlandet, er i tillegg sammenfallende interesser hos hverandre, og det å bli likt av andre barn, en viktig faktor for opprettholdelse av disse relasjonene.

I tillegg til evnen til sosial *desentrering*, representerer sosialisering utenfor familien etter adopsjon læring til å utvikle en *sosial, psykisk og kulturell kompetanse* (Aasen og Haugaløkken, 1994). Det å inneha en *sosial kompetanse* betyr å ha kompetanse til å samhandle og kommunisere med andre. Her må barnet etter hvert lære seg evnen til å vise empati, ha argumentasjonsferdigheter og kunne løse konflikter. Det å ha *psykisk kompetanse* betyr at man har evnen til å være selvrefleksiv, ekspressiv, og emosjonell. *Kulturell kompetanse* er de ferdighetene barnet/ungdommen har når han/hun har internalisert samfunnets verdier og normer, og gjort dem til sine egne.

Man kan si at disse kompetansene skjer hos den adopterte ved at det finner sted en sosialiseringssprosess der han/hun har en sosial interaksjon på flere nivå. På disse nivåene knytter man seg til personer og lærer lokalmiljøet å kjenne. Barnet blir gjennom denne sosialiseringssprosessen til slutt en del av kulturen han/hun vokser opp i.

Gjennom disse mekanismene tilpasser det adopterte barnet seg interaksjonsprosessen som fører til forståelse av samfunnets normer. De som har gjennomgått en slik prosess utvikler evnen til å reprodusere kulturelle fenomen i sitt miljø og gjøre dette til sin egen kunnskap. Hos den

adopterte kan disse 3 kompetanseområdene etter hvert gi evnen til å føle sosial mestring utenfor familien. Disse prosessene finner sted hos alle individ i barne- og ungdomsårene. Men siden de utenlandsadopterte har et litt ulikt utgangspunkt, ved at de opprinnelig kommer fra et annet land, samt at de som oftest skiller seg ut på hudfarge og erfaringsbakgrunn, er det viktig å unngå marginalisering. Av den grunn, må barnet beherske den kunnskap som gir grunnlag til å unngå marginalisering. Marginalisering kan nemlig komplisere prosessen til å få et consensususervert syn på sin egen identitet.

Del 3: Identitet

Søken etter "achieved identity"

Denne delen omhandler det å bygge sin identitet basert på viten om å være adoptert.

Det å være adoptert fra et annet land, vil føre med seg en tosidighet i identitetsutviklingsprosessen. Det vil si at på den ene siden er man norsk og oppvokst i Norge med norsk familie. Samtidig som man er født i et annet land og har et biologisk og etnisk opphav ulikt det norske. Denne tosidigheten av de utenlandsadoptertes identitetsutvikling kan være konfliktfull for noen, mens andre utenlandsadopterte ikke ser på denne tosidigheten som noe problem. En del utenlandsadopterte interesserer seg ikke for å i det hele tatt reflektere over at de har hatt en fortid før de kom til sin adoptivfamilie.

Noe av det man kan fastslå, er at proporsjonalt med den enkeltes identitetsutvikling, vil bakgrunnen fra fødelandet og adopsjonsalder til den

enkelte ha betydning. Jo eldre barnet er før det blir adoptert til Norge, jo mer preget er han/hun av adopsjonsprosessen og oppvekstvilkår før de kommer til Norge. Dette vil ikke dermed si at er det nødvendigvis er entydig negativt å være preget av ens fortid i opprinnelseslandet, men det kan komplisere prosessen med integrering og tilknytting i adoptivfamilien og adoptivlandet.

Alle unge har et behov for å utforske sin egen rolle i forhold til omverdens krav. Ungdom utforsker sine personlige grenser for å finne ut hvordan de er som individ, og hva de kan akseptere som sin identitet. De utenlandsadopterte som gjennomgår faser der de utforsker sin egen identitet og rolle, er kanskje mer utsatt til å overskride hva man kan kalle en normal omgang av ungdommelige "fristelser". Her snakker jeg om hvilke forhold den adopterte kan utvikle til seksualitet, narkotika, politikk, religion og livssyn. De adopterte kan ha et større behov til å stadfeste sin identitet. Dette kan da skje gjennom utprøving av fristelser samt utprøving av relasjoner til andre mennesker. Da vil de samtidig kunne få stadfestet om nære relasjoner aksepterer dem, selv om de gjør handlinger som er litt ekstreme.

De utenlandsadopterte har på mange måter en mer "skjør" identitet, der en stadfesting av deres roller og handlinger får en sterkere viktighet under prosessen med å finne sin egen identitet. James Marcia (i Sætersdal og Dalen, 1999) sier at når man har funnet sin levemåte og sine verdier, har man fått sin identitet. De som har klart dette kaller han "*Identity achievers*". De adopterte er her avhengig av å ha oppgjort status både i forhold til normale ungdommelige fristelser, og tatt stilling til sin adopsjonsbakgrunn. Utforsking er nødvendig for at man skal bli en "*identity achiever*". Man kan her tenke seg at det lett blir slik, at den adopterte får et overfokus på et element i utforskingen av egen identitet, for å kompensere for et annet moment i stadfesting av egen identitet. For eksempel kan omgang med

rusmidler bli en flukt og et opprør som kompenserer for det å ta stilling til sin etniske rolle. Mentale prosesser i forhold til etnisitet er komplisert. Utenlandsadopterte får ofte tilbakemeldinger fra omverden om at de ser annerledes ut. Samtidig føler de seg norsk. Ungdomstiden er spesielt sårbar med tanke på denne problemstillingen. Allikevel ser det ut til at de fleste utenlandsadopterte ikke har problemer med å stadfeste sin etniske tilhørighet i voksen alder (Sætersdal og Dalen, 1999). Det kan derfor se ut til at "etnisitets- usikkerhet" hører, som mange andre identitetsspørsmål, ungdomstiden til.

Noen av de adopterte har en så belastet pre-adoptionsfortid at de vil få problemer med å bli en "*identity achiever*". Ubearbeidde traumer som forstyrrer den adoptertes muligheter til å jobbe med en identitetskrise uten forstyrrelser fra opplevelser tidlig i barndommen, kan gjøre hele identitetsprosessen komplisert (Botvar, 1999). Disse traumene kan være opplevelser som normalt sett ikke er vanlig eller ønskelig for et lite barn (jf. vold, misbruk eller dårlige bo og leveforhold). Dette gjelder først og fremst de adopterte barna som er eldre enn noen måneder når de kommer hit. Disse barna kan på grunn av en traumatisk start på livet, også oppleve at deres identitetskrise bærer preg av elementer som mange ikke-adopterte ikke har opplevd (her må det tilføyes at mange ikke-adopterte har opplevd mye traumatisk, og at ikke alle adopterte har levd under utilfredsstillende forhold i opprinnelseslandet). Både det å stadfeste sin identitet som utenlandsadoptert, ha de vanlige prøvelsene som ungdom gjennomgår, og det å skulle bearbeide traumer fra fødelandet, tilsier at utenlandsadopterte er hardere prøvet enn ikke-adopterte når de skal gjennom prosesser for å stadfeste sin identitet.

I følge Dalen og Sætersdal (1999) får utenlandsadopterte en posisjon som er "*dobbeltmarginal*". I noen tilfeller karakteriseres de som "innenfor" i mange sosiale sammenhenger, mens de i andre sammenhenger blir karakterisert

som "utenfor". I tidlig barndom er de som oftest "innenfor," mens i tenårene blir de "utenfor" den kontekst som de selv definerer seg med. De faller "utenfor" bl.a. i kraft av sitt etniske opphav, som verken er norsk eller utenlandsk.

I følge Eriksons (1968) teori om ulike *identitetskriser*, er det viktig når det gjelder bearbeidelse av ulike *krisestadier*, at individet kommer ut av *krisen* med et vellykket resultat. Et vellykket utfall på en *identitetskrise* er viktig. Årsaken er at selve grunnlaget for at individet ved senere anledning skal kunne knytte seg til andre personer og danne gode relasjoner, blir lagt i en slik prosess. I motsatt fall kan den adopterte ende opp med å få problemer med nærhet, intimitet og dannelse av relasjoner med andre personer. Herunder er det viktig å nevne relasjoner som foreldre-barnrelasjoner der man selv en gang skal bli en forelder, dannelse av vennskap og kjærlighetsforhold. Med referanser til Eriksons teorier (1968), kan en mangelfull eller lite vellykket identitetsprosess ende med at den adopterte i senere livsfaser utvikler komplekse problemer. I verste fall kan det ende med patologiske forhold både med sin egen identitet og i samspill med andre.

" The process of identity formation depends on the interplay of what young persons at the end of childhood have come to mean to themselves and what they now appear to mean to those who become significant to them"

(Erikson, i Kroeger 1996, s.17)

Her sier Erikson at produktet eller identiteten man ender opp med, er et resultat av hva de unge har fått ut av seg selv. Det er også viktig hva den enkelte betyr for de menneskene som er viktig i deres relasjoner med omverden. Hos utenlandsadopterte vil dette bety at den adoptertes identitet avhenger av hva de mener om seg selv, og hvilken betydning de

har for sine signifikante relasjoner som venner og familie. Her velger jeg å utvide fortolkningen av identitet til at den unges identitet ikke bare avhenger av hva signifikante andre gir tilbake til den unge, men også hvordan den adopterte mener at relasjonene til de signifikante personene har preget han/henne og hans/hennes identitetsutvikling.

Identitetsarbeid

I et identitetsperspektiv kan man tenke seg at de utenlandsadopterte som fullstendig identifiserer seg som norske, er de som har kommet ut av det med en mest consensuservvert identitet. Det vil si at de som er mest fortrolig med at adopsjonsprosessen kun var en praktisk detalj i sin tilværelse, er de som har det enklest. Allikevel kan det være grunn til å anta at disse kanskje kommer til det punktet der de adopterte allikevel vil måtte erkjenne at han/hun har en annen bakgrunn enn de som ikke er adoptert. Kanskje kan disse erkjennelsene komme til syne når de utenlandsadopterte selv får barn. Da vil det nemlig være overfokus på barnets arv fra mange hold. Som utenlandsadoptert forelder vil man kunne få problemer med å få svar på spørsmål vedrørende arvelige faktorer hos barnet sitt. Det kan da hende at den utenlandsadopterte vil få et ekstra psykologisk press fra omgivelsene, der fokus på biologi blir tyngende. Siden adopsjon fra utlandet ikke har foregått så lenge, og dermed ikke så mange utenlandsadopterte har rukket å bli foreldre, er det fortsatt ikke forsket så mye på hva som skjer når de utenlandsadopterte selv får barn. Men man kan anta at det store fokuset på biologi som kommer fra helsevesen og samfunnet ellers, kan gi de utenlandsadopterte en trang til å finne ut mer om sitt genetiske opphav.

De som Brottveit kategoriserer som de "Norske" er unge voksne i 20-årene. De er fortsatt så unge at det derfor er fullt mulig at mange av disse utenlandsadopterte enda ikke er blitt "*identity achievers*" selv om de per definisjon er voksne. I og med at det fra samfunnet side ellers hersker en viss forventning om at de utenlandsadopterte ikke helt er som andre unge, kan man gå ut i fra at disse forventningene etter hvert vil gjøre seg gjeldende i den utenlandsadoptertes refleksjon over ens egen identitet. Selv om den adopterte i utgangspunktet har et ok forhold til egen adopsjonsstatus, kan omgivelsene stille "krav" til at den adopterte skal ha et problematisk forhold til egen adopsjonsstatus (Follevåg, 2002). Allikevel vil vi kanskje med tiden se at disse unge voksne ser på seg selv som et individ med flere opphavssider. Det kan hende at en bestemt erfaring eller en bestemt reise gjør at de "Norske" endrer sitt syn på egen identitetskategori.

" It is only when the adolescent is able to select some and discard others of these childhood identifications in accordance with his or hers interests, talents, and values that identity formation occurs. Identity formation involves a synthesis of these earlier identifications into a new configuration, witch is based on but different from the sum of its individual parts."

(Kroger 1996, s.18)

Tanken på at man har gjenlevende biologiske slektninger i fødelandet er også en faktor som kan spille inn i den adoptertes identitetsdefinisjon senere i livet. Etter at den adopterte selv har stiftet familie, vil det kunne være sannsynlig at også de "Norske" omdefinierer sin egen identitet. Refleksjoner rundt sine biologiske foreldre vil etter all sannsynlighet melde seg i sammenheng med det å få egen familie. Spørsmål om hvordan det er

mulig å gi fra seg sitt barn, vil bli gjeldende for en vordende far eller mor med adoptivbakgrunn. Nysgjerrighet på disse spørsmål vil kunne åpne sider ved adoptertes identitet, som igjen rokker ved den allerede etablerte identiteten hos personen.

Siden det her ikke er gjort noen spesifikk undersøkelse som kobler de brasiliansk-adopterte mot en identitetskategori, er det vanskelig å si spesifikt hva brasilianskfødtes oppfatning av egen identitet er. Men det er grunn til å anta at flertallet enten definerer seg som "dobbeltnisk" eller "kosmopolittisk". Grunnen til dette er at mange brasilianske adopterte var så store når de ble adoptert, og derfor allerede før adopsjon, til en viss grad var sosialisert inn i det brasilianske samfunn. Bl.a. kan man her nevne at det er stor sannsynlighet for at mange av disse barna allerede snakket portugisisk før adopsjon, og at det i språket ligger mange sosialiseringkoder. Selv om de fleste brasiliansk-adopterte sikkert mister språket sitt raskt etter adopsjon, har de fortsatt en del av sin identitet knyttet opp mot de opplevelser de gjennom språket ervervet i fødelandet. Man kan samtidig anta at identitetsprosessen knyttet til det å definere seg som multietnisk, også belyser mange flere konflikter ved identitetsutviklingen, enn det å kun definere seg som "Norsk".

Brottveit sier at utenlandsadopterte unge voksne alltid vil bli konfrontert med et "krysspress" (Sætersdal og Dalen, 1999). Det vil si at de hele tiden vil bli konfrontert emosjonelt og sosialt med at de har et annet opphav. Dette fører i følge Brottveit til, at den utenlandsadopterte bærer med seg kompliserte følelser og doble budskap som ikke er så enkle å ordlegge. Samtidig signaliserer mange utenlandsadopterte på grunnlag av utseendemessig annerledeshet til omverden, at de er annerledes. Dette fører til en annen ekstern kategorisering enn de som har et etnisk norsk opphav. Så selv om den utenlandsadopterte definerer seg selv som nordmann på alle mulige områder, vil den adopterte få problemer i møte

med eksterne faktorer. De utenlandsadopterte i Norge kan være så norsk som overhodet mulig, men samtidig er det ikke å se bort i fra at det ytre miljø til en hver tid vil konfrontere den adopterte med sin adoptivstatus. Dette på grunnlag av bl.a. utseendemessig annerledeshet. Brottveit sier at det å selv definere seg som Norsk men bli sett på som utlending, kan betraktes som en konflikt mellom indre personlig identitetsfølelse og ekstern sosial identitet. Jeg vil her anta at å leve sitt liv der identitetsfølelse og sosial identitet ikke er i harmoni, kan skape forhold hos individet som i verste fall kan ende i patologiske utslag.

Det å kjempe for sin egen identitet skaper en kaostilstand i individets liv. Å få en respons fra omgivelsene som ikke samsvarer med ens egen oppfatning av egen identitet, kan i verste fall føre til at den adopterte tviler på seg selv og sin egen identitet. Dette kan igjen føre til personlighetstrekk som lav selvtillit og en ustabil og tvilende personlighet. Derfor kan de som heller definerer seg som dobbeltetnisk, kanskje i høyere grad lykkes i å skape en identitet som samsvarer med samfunnets forventninger. Det vil si at ytre kategorisering og indre personlighetsdefinisjon henger sammen. Ved å definere seg som dobbeletnisk, har den adopterte valgt å vektlegge det som en styrke, at identiteten ikke kun er bygd på sin norske oppvekst, men også på det faktum at han/hun har en pre-adopsjonsbakgrunn. Det som nok er fordelen med en dobbeletnisitet, er at den adopterte mer kan velge de verdier og kultur som passer best til han/hennes personlighet. Denne identitetsdefinisjonen har en egen styrke tuftet på at den adopterte har flere valgmuligheter i omgang av ulike miljøer i samfunnet. Mange av de dobbeltetniske er klar over at de har familie i fødelandet, og mener at de har en fordel ved at de har to ulike familier. Allikevel er problemet her at de ikke kjenner kulturen i fødelandet godt nok til å kunne identifisere seg fullt med den, samtidig som det forventes av dem i norske miljøer, at de skal ha kjennskap til fødelandets skikker og språk.

Sosialisering og Brottveits identitetstyper

Hvis vi ser på de ulike identitetstypene i lys av sosialiseringprosesser, kan det tenkes at de utenlandsadopterte som inngår i Brottveits (1999) undersøkelse, også kan klassifiseres ut i fra hvilket sosialisingsforløp som har hatt sterkest innvirkning på dem.

Når det gjelder de "Norske" det kan tenkes at den sosialisingsarena der de norske verdiene virker sterkest, er innenfor familiesosialisering. Det kan derfor se ut til at en sterk eller vellykket familiesosialisering forsterker vektlegging av det norske hos det adopterte barnet. I følge Mead(1934), er mye av *primærsosialiseringen* med på å forsterke tidligere generasjoners verdisyn hos barnet. Av den grunn kan man nettopp anta at de "Norske" utenlandsadopterte har hatt en oppvekst der familiesosialiseringen har hatt sterk innvirkning.

Til gjengjeld vil utenlandsadopterte som kategoriserer seg som "Kosmopolittisk" kanskje ha hatt en sosialisingsprosess der søken ut i verdenen har stått sentralt. Her kan det være sannsynlig at båndene til adoptivfamilien ikke har virket så sterkt inn på identitetskategoriseringen. I denne sammenheng, kan det være grunn til å anta at jevnalderssosialisering har virket sterkt inn, da denne gruppen utenlandsadopterte har interesser som representerer ungdoms-/ung voksen miljø, som f.eks. hip- hopkulturen. .

Når det gjelder de "Dobbeltetniske," kan det være grunn til å anta at de som kategoriseres innenfor denne gruppen, er de som allerede har hatt en betydningsfull sosialisingsprosess i fødelandet. Det kunne i den sammenheng vært interessant å vite adopsjons alder og pre-adopsjonsbakgrunn på denne gruppen. Dette for å se om utvalget innenfor

denne kategori har en bakgrunn forenelig med mine antagelser om at de har hatt et sterkt sosialiseringforløp i fødelandet forut for adopsjon.

6

Til ettertanke

Studier på hvordan det går med de utenlandsadopterte

Noen studier av adoptivbarn viser at jo eldre man er når man blir adoptert, jo større er sjansen for at barnet skal få problemer av ulik karakter senere i livet. Det er klart at barnets første år preger det på godt og vondt, og dette er noe som blir tatt med videre i livet. Allikevel viser hovedfunnene i ulike studier at det som regel går bra med de utenlandsadopterte barna. Ca 70-80% av adoptivbarna har normal tilpassning i barne- og ungdomsårene.

Hersov (1990) har gjort en oppsummering av studier som så på utvikling hos adopterte (både utenlandsadopterte og innlandsadopterte). Hans hovedfunn var at som en sosiokulturell gruppe, har adopterte en litt høyere risiko for psykiske vansker enn ikke-adopterte, men dette gjelder som nevnt overfor for adopterte generelt.

Det vanligste problemet hos denne gruppen synes å være lære- og konsentrasjonsvansker, samt usikkerhet vedrørende sin egen identitet. Her må det også nevnes at disse funnene kan ha en feilmargin knyttet opp mot at foreldre til adoptivbarn, ofte er veldig bevisst problemstillingen vedrørende psykiske problemer og identitetskonflikter blant adopterte. Derfor har nok foreldre til adopterte en tendens til å ta tak i problemene på et tidligere tidspunkt enn foreldre med ikke-adopterte barn. Dette gjør at adoptivbarn kan bli henvist til hjelpeapparatet med problemer som egentlig ikke er så store, men normalt for alderen.

En annen studie ble gjort av Verhulst (Verhulst m.fl.1990) og medarbeidere i Nederland. De forsket på 1583 utenlandsadopterte mellom 14 og 18 år, samt 1000 nederlandskfødte. Her fant de ut at 20 % av alle utenlandsfødte fikk psykiske problemer i løpet av oppveksten, mens 10 % av de nederlandskfødte fikk psykiske problemer. Dvs. at dobbelt så mange utenlandsadopterte som ikke-adopterte hadde psykiske problemer. I denne undersøkelsen kom det også fram at jo tidligere barnet kom til sin adoptivfamilie, jo bedre gikk det med barnet. De som ble adoptert bort før de var 1 år hadde de beste forutsetninger for å klare seg. Proporsjonalt med adopsjonsalder, økte også omfanget av ulike problemer som psykiske vansker, lærevansker og tilknytningsproblemer.

Det er antatt at ca 25 % av de tidligadopterte opplever å få et eller flere problemer i oppveksten (f.eks. språkvansker, skoleproblemer, atferdsproblemer, el.), mens 70 % av de som blir adoptert sent (3-11 år) og som har en erfaringer fra fødelandet som var traumatiske, opplever å få ulike problemer som psykiske vansker, lærevansker, tilknytningsproblemer og sosiale vansker. Disse funn forklares igjen ut i fra at det ikke kun er erfaringsbakgrunn før adopsjon, men også levelengde i fødelandet, som gir problemer etter adopsjon. Også problemer i tilknytningsprosessen med ulike omsorgspersoner etter adopsjon kan være utslagsgivende for hvordan barnet takler sin nye tilværelse.

Hvis et utenlandsadoptert barn har opplevd manglende omsorg, mishandling eller misbruk, vil dette prege barnet også etter at barnet kommer til adoptivfamilien. Men hvis barnet har hatt en tilfredsstillende tilværelse under oppholdet i fødelandet, kan man gå ut fra at han/hun klarer seg bedre i tilpasningen til en ny tilværelse i nytt land, selv om barnet er noe eldre når han/hun blir adoptert.

Dalen og Sætersdal (1999) mener at det er et overfokus på at adopsjonsalder har så stor betydning for hvordan det går med den adopterte senere i livet, og at det heller kan være tvert i mot. De mener at funnene til Verhulst m.fl. også kan forklares ut i fra andre variabler som kjønn, opprinnelsesland og helsetilstand, ikke bare alder. Dalen/Sætersdal hevder med andre ord at mange utenlandsadopterte som har høy adopsjonsalder når de kommer til adoptivlandet, klarer seg vel så bra. Dette fordi barn med høyere adopsjonsalder kan være mer bevisst behovet for nettopp å bli adoptert, og dermed yter sitt ytterste for å lykkes i sin nye tilværelse. Dalen/Sætersdal begrunner dette med at den viktigste variabelen for om adoptivbarnet lykkes i integrering i adoptivlandet og hos sin nye familie, er hvordan de fysiske forholdene i fødelandet har vært, barnets fysiske og psykiske tilstand ved adopsjonstidspunktet, og hvordan tilknytningen til den nye familien har gått. Dette vil igjen si at barn med høy adopsjonsalder som har bodd under gode forhold før de kom til adoptivfamilie, har bedre prognoser til å klare seg bra senere i livet enn barn som har hatt sine første leveår under dårlige forhold. Barn som har levd under dårlige forhold i tidligere barneår vil nok være mer preget av dette ved samspill med adoptivfamilie og i oppveksten generelt uavhengig av alder. Disse barna kan nok også være de som er mer utsatt for store utfordringer ved identitetsutviklingsprosessen i ungdomstida.

Follevåg (2002) som selv er adoptert, mener at det som er problemet med å være adoptert, ikke er selveste adopsjonsstatusen, men samfunnets forventninger om at det er problematisk å være adoptert. Follevåg ønsker at satsingsområder ved adopsjonsproblematikk bør ligge på de holdningene samfunnet har til den adopterte. Follevåg ser seg lei av å bli problematisert kun på grunnlag av at han er adoptert. Han mener at biologisk opphav ikke trenger å prege livsløpet til den adopterte.

Avsluttende kommentar

Ved hjelp av mitt feltarbeid i Brasil prøver jeg å underbygge min teori om at det foregår to ulike sosialiseringforløp. Et sosialiseringforløp før adopsjon, og et etter adopsjon. Dette får betydning i forståelse av hvordan det adopterte barnets sosialisering, tilknytning og identitetsdannelse foregår.

I følge mine feltobservasjoner, er den viktigste referansegruppen for barnet før adopsjon, de jevnaldrende på barnehjem. Grunnen til dette er at det er få voksne til å ta seg av barna, og barna bruker derfor hverandre til å tilfredsstille sosiale behov og omsorgsbehov. Dette resulterer i at barnet utvikler en sosial kompetanse som kanskje ikke blir like godt ivaretatt når barnet kommer til adoptivfamilien sin. Etter adopsjon vil det naturlig nok være fokus på tilknytning til adoptivfamilien, og hvordan familietilknytning skal bli mest mulig vellykket (jf. figur 1).

Det er åpenbart at en god sosialiseringprosess avhenger av barnets opplevelser både før adopsjon og i selve tilknytningsprosessen med sine nye foreldre. Det er likevel viktig å huske på at mange adoptivbarn opplever ulike vansker i møte med omverdenen. Det er derfor av vesentlig grad av betydning å fokusere på ulike vansker som den adopterte kan møte i en prosess der han/hun er avhengig av å løsrive seg fra sine foreldre. For eksempel når barna skal omgås andre barn i barnehage- og skolesammenheng.

Jeg ville med denne avhandling sannsynliggjøre noen av bakenforliggende årsaker ved pre-adoptionsforhold, som kan ligge til grunn for ulike utfordringer i utenlandsadoptertes relasjonsbygging og identitetsutvikling. Dette er et bidrag fra min side, til innsikt om hva barna kan møte av utfordringer i livet sitt på bakgrunn av sin adoptivstatus.

Når det gjelder adoptivbarn og sosialiseringperspektiv, tror jeg at dette er et ganske utforsket felt. Det kunne derfor være interessant å se om det etter hvert kommer en breiere studie som kobler post-adoptionsbakgrunn i ulike land, mot sosialisering utfordringer i adoptivland.

Spørsmål nr. 1 i problemstillingen, omhandler oppvekstvilkårene på barnehjemmet. Besvarelsen av dette spørsmålet har jeg i min empiribeskrivelse i kapittel 4. Spørsmål nr. 2 i problemstillingen, som omhandler interaksjon med ulike sosialiseringsarenaer og adopsjonsfamilie, har jeg forsøkt å besvare i del 1 og 2 av analysen. Spørsmål nr. 3 som omhandler identitet og sosialiseringsteori, belyses i del 2 og 3 av analysen, samt i kapittel 6.

Litteraturliste

Aasen, P. og Haugaløkken, O.K., 1994: *Bærekraftig Pedagogikk. Identitet og kompetanse i det moderne samfunnet*, Ad Notam Gyldendal.

Andersen, T., 2005: *Adoptertes barns bakgrunn,*
adopsjonsforeningene, temahefte.

Botvar, P. K., 1999: *Meget er forskjellig, men det er utenpå...? Unge utenlandsadoptertes levekår og livskvalitet*, DIAFORSK, Diakonhjemmets høskolesenter Nr 2 - 1999.

Brottveit, Å., 1999: *Jeg vil ikke skille meg ut! Identitetsutvikling, eksternekategorisering og etnisk identitet hos utenlandsadopterte fra Colombia og Korea*, Oslo, DIAFORSK, Diakonhjemmets høskolesenter.

Bråten, S., 2002: *Kommunikasjon og samspill - fra fødsel til alderdom*. Oslo, Universitetsforlaget.

Bråten, S., 2006: *Foredrag om annensentrert læring og når spedbarn blir delaktige i omsorg og i omsorgssvikt*. Tromsø 3/5 - 4/5 2006, UiT.

Cunningham, H., 2000: *Barn og barndom fra middelalder til moderne tid*, Oslo, Gyldendal Norsk Forlag.

Dalen, M., 2005(a): *Hvordan klarer de seg på skolen?* Forelesning under adopsjonsuka, Tromsø 21/11 2005, UiT.

Dalen, M., 2005(b): *Vi hentet våre barn i Kina. Foreldres fortellinger om adopsjoner fra Kina til Norge, til USA*, Oslo, ISP, UiO.

Dalen, M., og Rygvold, A-L., 2004: *Barn adoptert fra Kina – i familien og på skolen*, Oslo, ISP, UiO.

Dalen, M., og Sætersdal, B., 1999: *Kunnskapsstatus om utenlandsadopsjon. En sammenfatning av resultater fra sentrale forskningsprosjekter gjennomført i Vest-Europa og Nord-Amerika*, Oslo, ISP, UiO.

Erikson, E.H., 1968: *Identity: Youth and crisis*, New York, Norton.

Fjelldal, C., 2001: *Et liv i fattigdom. – En studie av barns oppvekst på Jamaica, med utgangspunkt i et barnehjem*, Tromsø, Hovedfagsoppgave UiT.

Follevåg, G., 2002: *Adoptert identitet*, Oslo, Spartacus Forlag.

Fossåskaret, E., Fuglestad, O.L. og Aase, T.H. (red.), 1997: *Metodisk feltarbeid. Produksjon og tolkning av kvalitative data*, Oslo, Universitetsforlaget.

Frønes, I., 2004: *Moderne barndom*, Oslo, Cappelen Akademisk Forlag.

Frønes, I., 1998: *De likeverdige. Om sosialisering og de jevnaldrenes betydning*, Oslo, Universitetsforlaget AS.

Kvale, S. 1997: *Det kvalitative forskningsinterøju*, Oslo, Ad Notam Gyldendal.

Hersov, L., 1990: *The seventh Jack Tizard memorial lecture on adoption*, i Journal of Child Psychology and Psychiatry, Vol 34, 4.

Ierlang, E. (red.), 1995: *Utviklingspsykologiske teorier - en innføring*, Allingåbro, BB Grafik I/S.

Kroger, J., 1996: *Identity in Adolescence. The Balance between Self and Other*, London, Routledge.

Mead, G. H., 1934: *Play, The game, and The generalized other*, i Morris, C.W.(red.): *Mind, Self & Society*, Univ. of Chicago Press.

Mead, G. H., 1956: *Self*, i Strauss, A. (red.): *The social psychology of George Herbert Mead*, Chicago Press.

Miller, A., 1986: *I begynnelsen var oppdragelsen*, Oslo, Gyldendal Norsk Forlag.

Rykkje, L., 2003: *Utenlandsadopsjon. En kvalitativ studie av adoptiofamiliers utfordringer, ressurser og behov for støtte, med særlig vekt på erfaringer i møte med helsesøster*, Bregen, Hovedfagsoppgave UiB.

Sigurdson Lyngvi, M. og Rygvold A.-L., 2004: *Adoptivbarn og barnehage*, Adopsjonsforeningene, Temahefte.

Smith, L. og Ulvund, S.E., 1999: *Spedbarnsalderen. Revidert og utvidet utgave*, Oslo, Universitetsforlaget.

Sætersdal, B. og Dalen, M., 1999: *" Hvem er jeg?" Adopsjon, identitet, etnisitet*, Oslo, Akribe Forlag.

Thagaard, T., 2002: Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode,
Oslo, Fagbokforlaget.

Verhulst, F.C., Althaus, M. og Verluis-den Bierman, 1990: Problem
behaviour in international adoptees, USA, Journal of American Academy of
Child and Adolescent Psychiatry, no 29.

Wadel, C., 2005: Samhandling og relasjoner. Mellommenneskelig tenkning i
dagliglivet. Flekkefjord, SEEK A/S:

Ziehe, T. og Stubenrauch, H., 1984: Ny ungdom og usædvanlige
læreprocesser, Danmark, Politisk revy, 2.opplag.

Andre kilder

Pedagogisk-psykologisk ordbok 1996: Kunnskapsforlaget

www.globalis.no

<http://hdr.undp.org> (Human Development Index)

www.inoradopt.no

www.UNICEF.no